

T.C. KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI

Ahmet Fethi TOPTAŞ

**TÜRK CEZA MUHALEMELERİ USULÜ
HUKUKUNDA TAKİPSİZLİK KARARI VE
BU KARARIN DENETLENMESİ**

147129

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan ERDAĞ

147129

KIRIKKALE - 2004

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

CEZA İDDİASI

I- GENEL OLARAK CEZA MUHAKEMELERİ USULÜ HUKUKU KAVRAMI.....	4
1. CEZA MUHAKEMELERİ USULÜ HUKUKUNUN GAYESİ VE ÖNEMİ.....	5
2. CEZA MUHAKEMELERİ USULÜ HUKUKUNUN GÖREVİ.....	7
II- CEZA İDDİASI VE CEZA KOVUŞTURMASI KAVRAMLARI.....	8
1. İDDİA GÖREVİ VE DAVA.....	8
2. CEZA DAVASI, CEZA İDDİASI.....	9
A- Asıl Ceza Muhakemelerindeki İddia.....	11
B- Tali Ceza Davalarındaki İddia.....	12
3. CEZA KOVUŞTURMASI.....	12
III- KAMU DAVASI CUMHURİYET SAVCILIĞI VE DEVLETİN DİĞER CEZA İDDİASI MAKAMLARI.....	14
1. KAMU DAVASI.....	14
A- Genel olarak.....	14
B- Kamu Davasının Mecburiliği.....	16
C- Kamu Davasının Kendiliğindenliği.....	18
D- Kamu Davasının Devamlılığı.....	18
A- Tarihçe.....	19
B- Türk Pozitif Hukukunda Cumhuriyet Savcılığı Teşkilatı.....	21
a- Genel Olarak.....	21
b- Bir Mahkeme Yanında Olanlar.....	22
c- Bir Mahkeme Yanında Durumunda Olanlar.....	23
d- Üst Savcılık Olarak Mahkeme Yanında Sayılanlar.....	24
e- Yargıtay'ın Yanında Cumhuriyet Başsavcılığı.....	24

f- Diğer Savcılıklar	24
3. DEVLETİN DİĞER CEZA İDDİASI MAKAMLARI.....	25
A- Hafta Tatili Kanununa Göre Kolluk.....	25
B- Tekel İdaresi	25
C- Kara Yolları Trafik Kanununa Göre Kolluk	26
D- Yüce Divanda Bazı Yetkili Kurumlar.....	26
E- At Yarışları Hakkındaki Kanuna Göre Kolluk	27
F- İdari Kurullar	27
4. FERDİN CEZA İDDİASI	29
A- Ferdin Tek Başına İddia Makamını İşgal Etmesi: Şahsi Dava	29
B- Ferdin Cumhuriyet Savcısı ile Birlikte İddia Makamını İşgal Etmesi Kamu Davasına Müdahale	31

İKİNCİ BÖLÜM

HAZIRLIK SORUŞTURMASI VE BU SORUŞTURMA SONUNDA CUMHURİYET SAVCISININ VEREBİLECEĞİ KARARLAR

I. GENEL OLARAK KAMU DAVASINI AÇMA KARARI.....	33
II. KAMU DAVASININ AÇILMASI KARARININ ŞARTLARI.....	36
1. FİİLİN BELLİ OLMASI.....	37
2. FAİLİN BELLİ OLMASI	38
3. YETERLİ DELİLİN BULUNMASI.....	39
4. DAVA ŞARTLARININ GERÇEKLEŞMESİ	40
III. TAKİPSİZLİK (KAMU DAVASININ AÇILMAMASI) KARARI	42
1. KAVRAM	42
2. TAKİPSİZLİK KARARININ NİTELİĞİ	43
3. TAKİPSİZLİK KARARININ SEBEPLERİ	45
A- Maddi Meselelere Dayalı Sebepler	45
B- Hukuki Meselelere Dayalı Sebepler.....	46
C- Kamu Davasının Takdiriliği (Maslahata Uygunluk) İlkesine Dayalı Sebepler	47
IV. CMUK ÖN TASARISINDAKİ DURUM	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TAKİPSİZLİK KARARININ DENETLENMESİ

I. GENEL OLARAK	52
II. İDARİ DENETİM	53
1. ÜST CUMHURİYET SAVCISININ DENETİMİ.....	53
2. VALİNİN İSTEMİ NETİCESİ DENETİM	54
3. ADALET BAKANLIĞININ DENETİMİ	55
4. UYGULAMADA MEVCUT OLAN BİR DURUM; ADALET MÜFETTİŞİNİN DENETİMİ.....	55
5. CUMHURİYET SAVCILIĞININ KENDİ KENDİNİ DENETİMİ (TAKİPSİZLİK KARARININ CUMHURİYET SAVCILARI TARAFINDAN GERİ ALINMASI).....	57
III. ADLİ DENETİM : KOVUŞTURMA DAVASI.....	58
(KOVUŞTURMAYA ZORLAMA DAVASI)	58
1. GENEL OLARAK	58
2. MUHAKEME	59
A- Kovuşturma Davasını Açabilenler	59
B- Davanın Dilekçesi	61
C- Süre.....	61
D- Teminat	62
E- Vazgeçme Ve Geri Alma.....	62
F- Savunma.....	63
G- Yargılama.....	64
a. Yetkili Mercii	64
aa) Kamu davasının açılmasına gerek bulunmadığı kararı	66
bb) Kamu davasının açılmasının gerek bulunduğu kararı	66
cc) Kovuşturma davasında verilecek kararların denetimi	68
dd) Denetim Muhakemesi Masrafları.....	70
III. AYNI ANDA İDARİ VE ADLİ DENETİME GİDİLMESİ SORUNU ..	70
IV. CMUK ÖN TASARISINDAKİ DURUM	71
SONUÇ	74
KAYNAKÇA	81

ÖZET

Çalışmamızın birinci bölümde Ceza Muhakemeleri Usulü Hukuku kavramı, ceza iddiası ve kovuşturma kavramları, kamu davası, Cumhuriyet Savcılığı ve devletin diğer ceza iddiası makamları ve ferdin ceza iddiası kavramlarının ne anlama geldiği incelenmiştir.

İkinci bölümde, hazırlık soruşturması ve bu soruşturma sonucunda Cumhuriyet Savcısının verebileceği kararlar üst başlığı altında kamu davasının açılma kararı ve şartları üzerinde durulduktan sonra, ayrıca, takipsizlik kararı kavramı, niteliği, sebepleri ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun değiştirilmesi ile ilgili tasarıdaki duruma bakılmıştır.

Üçüncü bölümde ise takipsiz kararının denetlenmesi üst başlığı altında, genel olarak denetim, idari denetim, adli denetim (kovuşturma davası), aynı anda idari ve adli denetime gidilmesi ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu tasarısında düzenlenen denetim ile ilgili bölümler ayrı ayrı ele alınmıştır.

ABSTRACT

We called our thesis “The Decision not to Prosecute and the Checking of The Decision not to Prosecute in Turkish Criminal Procedure Law.”

We reviewed the meanings of some terms including Criminal Procedure Law, the criminal action, the criminal proceeding, the public prosecution, the other official prosecutions, and the other criminal action prosecuted without the participation of the public prosecutor in the first chapter.

We called the second chapter of our thesis “Preliminary inquiry and what are the decisions which a public prosecutor may give at the end of preliminary inquiry”. In this chapter, we tried to examine the decision of public prosecution, the competences of public prosecution, the term and the nature of the decision not to prosecute, the reasons of the decision not to prosecute in terms of both Turkish Criminal Procedure Law and Draft Turkish Criminal Procedure Law.

In the third chapter of our thesis, under the title of “Checking of The Decision not to Prosecute”, we studied the general checking of the decision not to prosecute, administrative checking, judiciary checking (action of prosecution), the recourse to judiciary checking and administrative checking at the same time, and the scope of checking of the decision not to prosecute in the Draft Turkish Criminal Procedure Law.

ÖZGEÇMİŞ

21.07.1966 yılında Elazığ'da doğdu: İlk, orta ve lise öğrenimini Elazığ'da tamamladı. 1990 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. 1991 yılında Hakim ve Savcı adayı olarak Adalet Bakanlığı'nda göreve başladı. 1994-1997 yılları arasında Giresun Yağlıdere, 1997-2000 yılları arasında Malatya Arapgir, 2000 yılından bu yana Ankara Elmadağ Cumhuriyet Başsavcılığında görev yapmaktadır.

KİŞİSEL KABUL

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığım, “Türk Ceza Muhakemeleri Usulü Hukukunda Takipsizlik Kararı ve Bu Kararın Denetlenmesi” adlı çalışmamı, ilmi, ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazdığımı ve faydalandığım eserlerin bibliyografyada gösterdiklerimden ibaret olduğu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.

Ahmet Fethi TOPTAŞ

GİRİŞ

Ülkemizde ceza muhakeme usul ve kurallarına ilişkin bazı esasları içeren ilk metinler 14 Şubat 1870 tarihli *Divan-ı Ahkam-ı Adliye'nin Dahili Nizamnamesi*'nin üçüncü faslı ve 24 Şubat 1870 tarihli *Dersaadet ve Mülhakatı Idare-i Zabıta ve Mehakim Nizamnamesi*'nin dördüncü faslıdır. Ancak, dönemine göre çağdaş ilk Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, Meclis-i Mebusan'ın içtimasında kanuniyeti teklif olunmak üzere meydana getirilmiş 25 Haziran 1879 tarihli *Usulü Muhakematı Cezaiye Kanunu Muvakkat*'dir; bu kanunun aslı 1808 Fransız Ceza Usulü Kanunudur. Fransız kanunun bazı hükümleri değiştirilerek iktibas edilmiştir.

Bu kanunu yürürlükten kaldıran 4 Nisan 1929 tarihli ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, 1877 Alman Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu esas alınarak oluşturulmuştur. Bu kanun yürürlüğe girişinden günümüze kadar 23 kez önemli değişikliğe uğramıştır.

Ceza Muhakemesi Hukukunun temel amacı *gerçeğe ulaşmaktır*. Ancak bu insan hak ve özgürlüklerini vurgulayan dürüst yargılanma hakkına uygun biçimde yapılmalıdır.

Devletin veya ferdi iddia makamının şüphelerinin kuvvetlenip bir kişiye suç isnat etmesi ile başlayan ve şüphenin yenilmesine kadar devam eden iddia faaliyetine *ceza kovuşturması* denilir.

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun kabul etmiş olduğu *kamu davasının mecburiliği* prensibinin bir gereği olarak; herhangi bir şekilde bir suçun işlendiği şüphesini öğrenen Cumhuriyet Savcısı o olay hakkında kamu davası açmaya yer olup olmadığını incelemeye mecburdur.

Cumhuriyet Savcısı hazırlık soruşturması esnasında yapılması gereken araştırma ve incelemelerini yaptıktan sonra bir kanaate varır.

Kamu davasının mecburiliği sistemi içinde Cumhuriyet Savcısı, olay bakımından takdir yetkisini haizdir. İsnat edilen eylemin sübutuna ilişkin şüphe kuvvetlenmez veya sübut bulan fiilin suç teşkil etmediği anlaşılırsa Cumhuriyet Savcısı takipsizlik kararı verir. Buna karşılık, isnat yapıldıktan sonra şüphenin yersiz olduğu anlaşılırsa veya takipsizlik kararı vermenin diğer şartları gerçekleşirse, başlamış bulunan kovuşturmaya son verilir.

Esasen Cumhuriyet Savcısı bir olayı araştırmaya başlayıp ikmal ettikten sonra kamu davası açmak veya takipsizlik kararı vermek mecburiyetindedir.

Cumhuriyet Savcısı tarafından verilen takipsizlik kararı adli ve idari bir işlem olduğundan kesin hüküm teşkil etmez. Cumhuriyet Savcısı takipsizlik kararını kendiliğinden ve istek üzerine geri alabilir. Geri alma Cumhuriyet savcısının hata yaptığını anlaması veya yeni delillerin ortaya çıkması durumunda olur. Ayrıca takipsizlik kararının başka bir makamın kararı ile kaldırılması ile kovuşturmaya yeniden başlanılabilir. Adalet Bakanı da kamu davası açılması için emir verebilir. Ayrıca vali, Cumhuriyet Savcısından kamu davası açılmasını isteyip de bu isteğe uyulmaması halinde Adalet Bakanına başvurabilir.

Takipsizlik kararına karşı itiraz önemli bir denetim aracıdır. Cumhuriyet Savcısının verdiği takipsizlik kararına karşı suçtan zarar gören kovuşturma davası açabilir. Cumhuriyet Savcısının vermiş olduğu fail hakkında kamu davası açılmaması sonucunu doğuran takipsizlik kararının her zaman hukuka uygun olduğu, adaleti tam olarak yansıttığı söylenemez. Ayrıca failin işlemiş olduğu herhangi bir suçtan dolayı zarar gören kişinin takipsizlik kararını anlayışla karşılaması düşünülemez. Bu nedenle Ceza Muhakemeleri Usulü Hukukunda yukarıda kısaca belirtmiş olduğumuz gibi kararın başka makam ya da kişilerce de gözden geçirilmesi imkanı tanınmıştır. Bu durum takipsizlik kararının hukuka uygunluğunu ve

haklılığını kuvvetlendirmek bakımından da önemlidir.

Yukarıda kurmaya çalıştığımız mantık silsilesinden de anlaşılacağı üzere ceza yargılaması hukuku açısından takipsizlik kararının önemli bir müessese olduğu arz ve izahtan varestedir. Hem teorik hem de uygulama açısından taşıdığı önemi de dikkate alarak; bu çalışmamızda Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda düzenlenmiş bulunan takipsizlik kararı ve bu kararın denetlenmesi hususunu incelemeye çalışacağız.

Çalışmamızın planına gelince; birinci bölümde Ceza Muhakemeleri Usulü Hukuku kavramı, ceza iddiası ve kovuşturma kavramları, kamu davası, Cumhuriyet Savcılığı ve devletin diğer ceza iddiası makamları ve ferdin ceza iddiası kavramlarının ne anlama geldiği incelenmeye gayret edilmiştir.

İkinci bölümde, hazırlık soruşturması ve bu soruşturma sonucunda Cumhuriyet Savcısının verebileceği kararlar üst başlığı altında kamu davasının açılma kararı ve şartları üzerinde durulduktan sonra, ayrıca, takipsizlik kararı kavramı, niteliği, sebepleri ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun değiştirilmesi ile ilgili tasarıdaki duruma bakılmıştır.

Üçüncü bölümde ise takipsiz kararının denetlenmesi üst başlığı altında, genel olarak denetim, idari denetim, adli denetim (kovuşturma davası), aynı anda idari ve adli denetime gidilmesi ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu tasarısında düzenlenen denetim ile ilgili bölümler ayrı ayrı ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

CEZA İDDİASI

I- GENEL OLARAK CEZA MUHAKEMELERİ USULÜ HUKUKU KAVRAMI

Ceza Muhakemeleri Usulü Hukukunu, kısaca *ceza muhakemelerini düzenleyen hukuk dalı* diye tarif edebiliriz.

Ceza Muhakemeleri Usulü Hukuku, ceza iddiası, müdafaa ve yargılama görevlerinden meydana gelen “*muhakeme*” adlı faaliyetin kolektif bir şekilde yapılması üzerine bina kılınmış bir kamu hukuku dalıdır.

Ceza Muhakemeleri yapı olarak ele alındığında daha geniş bir tarif yapılabilir. “*Devletin suçluları ceza vermek görevini yerine getirebilmesi için ilgililerin yargılama makamlarına başvurması demek olan asıl ceza davası ile tali mahiyette ki uyuşmazlıkların çözülmesi için başvurma demek olan tali ceza davaları dolayısıyla sùjeler arasında doğan ilişkileri düzenleyen hukuk dalıdır*”¹.

Burada ceza tabiri geniş manada, yani emniyet tedbirlerini de içine alacak şekilde kullanıldığından tariflerde emniyet tedbirlerinden ayrıca bahsedilmemektedir.

---

¹ KUNTER, Nurullah, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, İstanbul 1986, S.11

1. CEZA MUHAKEMLERİ USULÜ HUKUKUNUN GAYESİ VE ÖNEMİ

Ceza muhakemelerinin bütün normları, ceza muhakemelerinin gayesine yönelerek onu elde etmeye çalışır. Ceza Muhakemeleri Hukukunda gaye ve buna bağlı olarak normların, zamanla ve fakat yavaş olarak değiştiği bilinen bir gerçektir.

Yaygın olarak kabul gören bir görüşe göre, insanların yöneten-yönetilen ayrışmasına paralel biçimde ceza muhakemesi hukuku üç safhadan geçmiştir. Önce toplum karışıklıklardan bıkip otorite ve düzen ihtiyacını duymuştur. Düzene kavuştuktan sonra hürriyet ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. En sonunda ise, hem düzeni, hem de hürriyeti korumak gerekmiştir. Böylece Ceza Muhakemeleri, gaye bakımından üç safhadan geçmiştir.

- 1- Suçlunun cezalandırılması safhası,
- 2- Sanığın korunması safhası,
- 3- Hakikatin araştırılması safhası²

Ceza Muhakemelerinin temel gayesinin suçlunun cezalandırılması olduğu devirlerde, mahkumiyeti haklı gösterecek deliller ön plana çıkmıştır. Maddi Ceza Hukuku ile Ceza Muhakemeleri Hukuku da bir birinden ayrılmaz halde idi. Delilin kuvvetine göre cezanın ayarlanması ve suçun niteliğine ve ağırlığına göre farklı deliller kabul edilmesi gibi bu gün bize abes gelen hükümler, bu zihniyetin hakim olduğu devirlerde gayet tabii ve mantıki kabul ediliyordu. Kanuni delil sistemi, belli suçların belli delillerle ispat edilmesi demektir. Ayrıca ikrar deliline de büyük önem veriliyordu. Hatta işkenceye rağmen suçunu ikrar etmeyen sanığa, ayrıca ceza uygulanıyordu³.

---

² KUNTER, age, S.19

³ KUNTER, age, S.20

“*Hukuki Vesayet*” diye de adlandırılan, sanığın korunması safhası,18. Yüzyılın ikinci yarısında, zamanın felsefi ve liberal akımlarının tesiri ile, devlet gücünün kötüye kullanılmasını önleyen, ferdi koruyan bir sistem olarak ortaya çıkmıştır. Sanık, suçlu olduğu henüz sabit olmadığı için, masum sayılmış ve korunmuştur. Böylece bu safhada Ceza Muhakemelerinin gayesi sanığın korunması olmuştur⁴.

Hakimlerin keyfiligine ve sanıkları muhakkak suçlu görmek ve cezalandırmak yönelimlerine karşı bir tepki olan ikinci safhanın sembolü, “*sanık, suçlu olduğu sabit oluncaya kadar, masum sayılır*” ilkesidir.

İlk defa 1789 tarihli İnsan ve Yurttaşlık Hakları Beyannamesinde yer alan bu prensip, bu gün de değerini kaybetmemiş ve Birleşmiş Milletlerin 1945 tarihli “*İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*” gibi Avrupa Konseyinin 1950 de kabul ettiği, kısa adı “İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi” olan “*İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşme*” de bu ilkeye yer vermiştir.

Ceza Muhakemeleri Hukuku, hukukun bir dalı olduğuna göre, hukukun gayesi, Ceza Muhakemeleri Hukukunun da gayesidir.

Hukukun gayesi ise, toplum hayatının en iyi şekilde düzenlenmesidir. İnsanlar, barış içinde, korku duymadan ve insanca yaşamak ve kendilerinden sonra gelecek nesillere daha iyi bir ortma bırakmak için, haklarından ve hürriyetlerinden bazı fedakarlıklar pahasına da olsa, toplum halinde yaşarlar.

Toplum hayatında düzen olmadıkça ne fertlerin hakları sağlanabilir ne de toplumun menfaatleri korunabilir.

Her hukuk dalında, fertlerin hak ve hürriyetlerini teminat altına alınması ve toplumun menfaatini korunması gayesi esastır.

Hem fertlerin hem de toplumun menfaatlerini korumak, gerçeğe

---

⁴ Beccaria, **Suçlar ve Cezalar**, Göklü Tercümesi, İstanbul, 1950, S.399

uygunluk demek olan hakikati araştırmakla mümkün olur.

Ceza Muhakemelerinin gayesi ne sadece suçluyu cezalandırmak, ne de sadece masumu korumaktır. Sanık suçlu ise cezalandırılacak, masum ise beraat ettirilecektir. Bu neticeye varıncaya kadar sanık hakkında, gerektiğinde tutuklamaya ve mallarına el koymaya kadar varan tedbirler alınabilecektir.

Sanığı, sanık olması hasebiyle, önceden suçlu sayamadığımız gibi masum da sayamayız .Sanık ne masumdur, ne suçludur. Sanık, suçlu sanılan kimsedir.

Hakkaniyete uygun, bir diğer söyleyişle adil yargılanmak insan hakları arasındadır. Ve bu nedenle böyle bir yargılama yapmak Ceza Muhakemelerinin ilkelerindedir⁵.

2. CEZA MUHAKEMELERİ USL HUKUKUNUN GÖREVİ

Yargılama, Devletin temel kanununda belirlenmiş, belli makamlarının taraflara görüşlerini bildirme imkanını sağlayarak ve Devletin tam bir egemenliğine dayanarak hukuk kurallarına uygun bir şekilde kesin, yerine getirilebilir bir yargı ile somut olayda uygulanacak hukuk kuralını belirterek zmesi suretiyle, bir olayın hukuk kuralları karşısında meydana gelen bir uyuramazlığa son vermesi faaliyetinin tamamını kapsar. Yargılamanın her çeşidine bu tarif uygulanabilir. Yargılamanın, medeni yargılama, ceza yargılaması, idare yargılaması, anayasa yargılaması, milletlerarası yargılama gibi eşitleri vardır.

Devletin egemenliği söz konusu olduğunda, bu egemenliğin dayandığı üç temel görev vardır. Bunlar; yasama, yürütme ve yargılama olmak üzere temel yasalarda belirtilmiştir. Devletin bu üç ana görevini kabaca kanun yapmak, Devletin işlerini hukuki normlara göre yürütmek ve çıkan

---

⁵ KUNTER, age, S.27

uyuşmazlıkları çözmek diye nitelendirebiliriz. Şahıs da, Devlet de çeşitli faaliyetlerde bulunur. Faaliyette bulunan her suje herhangi bir zorlama ile karşılaşmak istemiyorsa tüm faaliyetlerini hukuk normlarına uygun olarak yerine getirmek zorundadır. Yapılan faaliyetin hukuk normuna aykırı olması halinde iki taraf arasında bir uyuşmazlık çıkmış demektir. Bu uyuşmazlığı çözmek, hangi sujenin eyleminin hukuka uyduğunu açıklamak ve gerekiyorsa belli bir müeyyideyi belirlemek işi yargındır. Toplum içinde barış, huzur ve düzeni korumak için uyuşmazlığı çözmek şarttır. Hukuki durumu, yargılama makamı tespit etmedikçe muhakeme denilen kolektif faaliyetten bahsolunamaz. Bu tespitin yargılama makamınca yapılması, belli vasıtaların kullanılması ve kolektif bir hüküm verilmesi ve bunun neticesi olarak uyuşmazlığın çözülmesi muhakeme adlı faaliyetin sonuçlanması demektir.

Ceza muhakemesini görev olarak ele alıp kısaca şöyle tarif edebiliriz: Ceza Muhakemesi Hukuku, ceza iddiası, müdafaa ve yargılama görevlerinden meydana gelen muhakeme adlı faaliyetin kolektif bir şekilde yapılmasını düzenleyen hukuk dalıdır. Ayrıca Ceza Muhakemesi Hukukunu kısaca ceza muhakemesini düzenleyen hukuk dalı şeklinde de tanımlamak mümkündür.

II- CEZA İDDİASI VE CEZA KOVUŞTURMASI KAVRAMLARI

1. İDDİA GÖREVİ VE DAVA

İddia, yargılama makamının yargılayacağı uyuşmazlığı yargılama makamının önüne getirmek ve orada tutmaktır. Uyuşmazlık önüne gelince yargılama makamı harekete geçeceğinden, iddia görevini, yargılama makamını harekete geçirmek ve hareket halinde tutmak şeklinde de tarif etmek mümkündür. Bu olgunun bir adı da *dava açmak* ve yürütmektir.

Dava, her hangi bir uyuşmazlığın çözülmek üzere yargılama

makamının önüne getirilmesidir⁶.

Ayrıca dava, mahkemeden verilecek bir hükümle bir iddia üzerindeki hukuki korumanın sağlanması dileğidir. Yargılama mekanizmasının ancak dava açılması ile harekete geçmesi, muhakeme hukukunun “*davasız yargılama olmaz*” diye ifade edilebilecek olan temel prensiplerinden birini teşkil eder. Bu gün medeni dünyada benimsenen iş birliği veya itham sistemlerinde, hakimler re’sen harekete geçemezler, ceza mahkemelerinde yargılamanın başlayabilmesi için ceza davasının açılması şarttır. Bu günkü anlayışa göre iddia görevi sadece davacı bakımından kabul edilmiş bir görev değildir. Bu görev, kolektif olan bir faaliyetin bir parçasını teşkil etmektedir. Sadece Ceza Muhakemelerinde değil, fakat her çeşit mahkeme faaliyetinde mevcut olan ve tezin ileri sürülmesi diyebileceğimiz görev “iddia”dır. Ve bu görevi yapan makamın adı “*İddia Makamı*”dır⁷.

İddia görevi, gerek fert gerek toplum bakımından çok önemli olduğundan, iddia makamları Anayasalar ve uluslararası sözleşmeler ile teminat altına alınmışlardır.

2. CEZA DAVASI, CEZA İDDİASI

Ceza davası, cezai bir uyuşmazlığın çözülmek üzere yargılama makamı önüne getirilmesidir. Bir kimseye bir suç isnat edilmesi ve bu isnadın yargılama yapılarak araştırmasının istenilmesine asıl ceza davası denilmektedir.

Asıl ceza davası açılması demek, Suç Hukuku normları bakımından bir olayın hukuki durumunun tespiti için kolektif şekilde yargılama yapılmak üzere ceza yargılaması makamlarının harekete geçirmek demektir.

---

⁶ İÇBK. (Hukuk Bölümü), 7/5/64, RG.12.12.64

⁷ KUNTER, age, S.166

Ceza davası denilince akla gelen asıl ceza davasıdır. Asıl ceza davası ceza-i müeyyidenin dar manada ceza ve emniyet tedbiri olmasına göre,

- a) Dar manada ceza davası,
- b) Emniyet tedbiri davası olmak üzere ikiye ayrılır.

Ceza ile emniyet tedbiri arasında nitelik açısından her hangi bir fark yoktur. İkisi de geniş manada cezadır. Ancak mevzuatımızda ceza tabiri genellikle dar manada kullanılmaktadır. Ceza ehliyeti olmayan suçlular hakkında alınan tedbirlere emniyet tedbiri adı verilmiştir⁸.

Emniyet tedbiri davası ile dar manada ceza davası arasında iddia makamı bakımından fark vardır.

Cumhuriyet Savcılığı makamının açtığı asıl ceza davasına kamu davası denilmektedir.

İstisna olarak, özel kişilerin de iddia makamı gibi hareket edebilmeleri kabul olunmuştur.

Ceza Muhakemeleri Kanununda buna iki halde rastlamaktayız:

a) Şahsi davada, iddia görevini yapmak sadece ferde bırakılmıştır.

b) Kamu davasına katılmada toplumsal iddia makamını Cumhuriyet Savcısı, ferdi iddia makamını ise katılan (müdahil) sıfatı ile suçtan zarar gören fert işgal etmektedir.

Bir suç isnadının araştırılması söz konusu olmadığı halde, bir suçlu ve suç dolayısıyla uygulanan geniş anlamda ceza ile ilgili olması sebebiyle bir “ceza davası” olarak nitelenen ceza davasına *tali ceza davası* denilmektedir.

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, tali ceza davalarının üzerinde

---

⁸ KUNTER, age., S.171

fazla durmamış, hatta bunların bir dava olduğunu belirtmemiştir.

Mesela, yasak hakları geri vermek veya bir malı müsadere etmek için bir mahkeme kararına ihtiyaç vardır. Bu kararın elde edilmesi için mahkemeye başvurulur. Bu da iddia görevinin yapılarak bir dava açılmasıdır.

Muhakeme Hukukunda yani her çeşit muhakemede uyumsuzluğu yargılama makamı önüne getirme ve orada tutma görevine iddia denildiğinden, Ceza Muhakemelerinde de iddia makamının görevi iddiadır. Ceza Muhakemeleri dışında kalan diğer muhakemelerdeki iddiadan ayırt etmek için, Ceza Muhakemelerindeki iddiaya *ceza iddiası* adı verilmektedir.

A- Asıl Ceza Muhakemelerindeki İddia

İddia görevini niteliğine uygun olarak, asıl ceza davasının açılması, yani bir kimseye suç isnat edilerek Ceza Muhakemelerinin kolektif bir şekilde yapılabilmesini sağlamak üzere yargılama makamına başvurulması ve isnadın soruşturulmasının istenilmesi ile başlar ve davayı yürütmekle devam eder.

İddia makamı, muhakeme boyunca mütalaa mahiyetindeki açıklamalarıyla hakime ışık tutacak, muhakemede tez ileri sürüp sentez elde edilmesine çalışacaktır. Asıl ceza davasındaki iddiaya *itham* da denilmektedir.

Bu terim, yani itham sözcüğü, ceza muhakemelerinin gayesinin suçluyu cezalandırma olduğu ilk devirlerin kalıntısıdır. Ve sanığın suçlu olduğunun hiç olmazsa iddia makamınca kabulü manasına geldiği için isabetli değildir. Gerçek itham, iddia makamının son soruşturma sonunda esas hakkında mütalaa bildirenken sanığın cezalandırılmasını istemesinde söz konusudur. Daha önce Cumhuriyet Savcısının bu kadar esaslı bir mütalaa

varmış olması aranmamaktadır⁹.

B- Tali Ceza Davalarındaki İddia

Tali ceza davasının açılması ve yürütülmesidir. Tali ceza muhakemelerindeki iddia her zaman kovuşturma değildir. Konusu olan meseleler her zaman bir kimseye bir suç isnadını gerektirmez. Suç isnadı olmayınca da kovuşturma söz konusu olamaz. Mesela mahkumiyet kararını hatalı bulan ve *beraat kararı verilmeliydi* diye temyiz eden Cumhuriyet Savcısının kanun yolu davası açması bir kovuşturma sayılamaz. Ancak bu dava asıl ceza davası ile ilgili olduğundan bir tali ceza davasıdır¹⁰.

3. CEZA KOVUŞTURMASI

Ceza Muhakemelerinde kovuşturma, toplumsal ve ferdi iddia makamının şüphesinin kuvvetlenip sanı (zan, kuvvetli şüphe) haline gelmesi üzerine şüphelinin sanık olması ile başlayan ve bu şüphenin yenilmesine kadar devam eden iddia faaliyetidir¹¹.

Kanunlarımızda kovuşturmanın tarifi yoktur. Anayasada ki kovuşturma “*takip*” karşılığıdır. Ceza Muhakemeleri Kanununda kovuşturmaya takip veya takibat denilmektedir. Takip, takibat veya kovuşturma suç işlediğinden şüphelenilen kimsenin, *suç işlediği sanılan kimse* bir kelime ile *sanık* olması demek, ona bir suç isnat edilmesi demektir.

Mesela Cumhuriyet Savcısı, kamu davası açmaya yer olup olmadığını anlamak için bir soruşturma yapar. Kamu davası açmaya yer olduğu sonucuna varmak için de bir kimse hakkındaki şüphelerin kuvvetlenmesi ve ona bir suç isnat edilmesi gerekir.

⁹ KUNTER, age, S.173

¹⁰ KUNTER, age, S.174

¹¹ EREM, Faruk, *Ceza Usulü Hukuku*, 10.Basım, Ankara, 1978, S.264

Kovuşturma, kamu davası açmaya yer olduğunun anlaşılması ve bunun açıklanması ile başlar. Ferde bir başkasına suç isnat etme yetkisinin verildiği istisnai hallerde, yani şahsi dava veya kovuşturma davası açılmasında da durum aynıdır.

Kovuşturma, iddia makamının sanı halini alan yani kuvvetlenen şüphesinin yenilmesi ile sona erer. Bu da samimi inantışla ya da kanuni zorunluluk ile olur. İddia makamı, yargılama boyunca yapılan faaliyetler sırasında şüphesinin yersizliğini anlarsa isnadını lehde bir mütalaa beyanı ile geri alır. Mesela ilk soruşurmada, son soruşturmanın açılmamasını, son soruşurmada da sanığın beraatını ister, veya sanık mahkum olmuşsa, beraat kararı verilmeliydi diye temyiz eder.

Ceza Muhakemeleri Kanununun da kovuşturma birden fazla makam tarafından yapılırsa da bir bütünlük teşkil eder. Bu itibarla bir makamın başladığı kovuşturmaya diğer makam devam edebilir. Bunun sebebi, hüküm bulunmamasının veya aynı davaya bakılmakta olmamasının muhakeme şartı sayılmasında olduğu gibi, aynı kişinin aynı eyleminden dolayı birden fazla asıl ceza davası açılmaması ilkesidir.

Bir makam kamu davası açtıktan sonra o iddia makamının yanında bulunduğu makamın yargılama yetkisi olmadığı anlaşılırsa, başlayan muhakeme faaliyeti yetkili yargılama makamı önünde devam edecektir¹².

Dava açılmış olduğundan yeniden açılmasına ve dolayısıyla hazırlık soruşturması yapılmasına lüzum yoktur. Mesela Askeri Mahkeme, Adliye Mahkemeleri yetkili olduğu gerekçesiyle Yetkisizlik kararı vermişse, Adliye Mahkemesi bu karara dayanarak yargılamaya devam edecek savcılığın bir iddianamesine ihtiyaç duymayacaktır.

İddia makamı tekdir. Bu makamı Cumhuriyet Savcısı veya Askeri Savcı gibi farklı kişilerin işgal etmesi bizi aldatmamalıdır.

---

¹² AsYıDk, 16.10.64, AAD, 65 Ekim, S.15

Aynı suçtan dolayı şahsı dava açmaya yani bir isnat ile kovuşturmaya başlamaya yetkili ikinci bir kimsenin yeni bir dava açamaması ve ancak açılmış olan davaya bulunduğu yerden itibaren girmesi de kovuşturmanın bütünlüğünü göstermektedir. Bunun gibi şahsı dava muhakemesi sırasında savcı toplum adına kovuşturma yapmak üzere yargılamanın her aşamasında bir beyan ile iddia makamını işgal edebilir.

Asıl ceza muhakemesi, suç işlenip işlenmediğini araştırma, işlenmiş ise kanuni neticeleri tayin etme bu arada suçluları cezalandırma gibi kamuya ait bir menfaati korumak için yapılır. Asıl ceza muhakemesinin yapılabilmesi için zaruri olan kovuşturma da kamu yararına yapılmaktadır. İddia makamında sadece şahsı davacı bulursa dahi bundan şahsı menfaat dolayısı ile ceza davası açıldığı manası çıkarılmamalıdır.

Şahsı davacıya toplum adına, kamu menfaati düşüncesiyle iddia makamını işgal etme yetkisi verilmiştir. Ceza davası açılmasının kamu yararına olmasının istisnası yoktur¹³.

III- KAMU DAVASI CUMHURİYET SAVCILIGI VE DEVLETİN DİĞER CEZA İDDİASI MAKAMLARI

1. KAMU DAVASI

A- Genel olarak

Bir kimseye suç isnadı söz konusu olduğunda kovuşturma yapılacak yani, suç isnadı yargılama makamının önüne getirilecektir.

Bilindiği gibi kovuşturma, iddia makamının şüphesinin kuvvetlenip

---

¹³ YCGK, 12107/1976 YKD 77, S.992

sanı (zan, kuvvetli şüphe) haline gelmesi üzerine şüphelinin sanık olması ile başlayan ve bu şüphenin yenilmesine kadar devam eden iddia faaliyetidir¹⁴.

İddia, ferdi ve toplumsal olarak ikiye ayrılmaktadır. Toplumsal İddia, devlet adına yapılmaktadır. Ve buna devletin kovuşturması da denilir. Uyuşmazlığın çözülmek üzere yargılama makamı önüne getirilmesine “*dava*” adı verildiğinden devletin bu şekilde suçları kovuşturmasına “*kamu davası*” denilmektedir¹⁵.

Uygulamada kamu davasında, davacı hanesinde davacı olarak *kamu hakları (K.H.)* gösterilmektedir. Davacının bir kişi olması gerektiğinden, böyle bir ibarenin kullanılması isabetli değildir.

Kamu davasını savcı devleti temsilen açtığına göre, davacı olarak “*devlet*” gösterilmelidir¹⁶. Zira suçlar topluma ve kişilere zarar veren davranışlardır.

Bir suç mutlaka teşkilatlanmış toplum olan devleti zarara sokar. Çünkü devletin koymuş olduğu kurallar ihlal edilmiştir. Aynı şekilde suçun mağduru olan fert de zarar görmüştür. Her hangi bir kimseye karşı işlenmiş olan suçlarda dahi fertler, toplumun bir üyesi olmalarından dolayı zarar görürler.

Savcılık makamı, devletin toplumsal taraf (zarar gören) olarak ceza davası açan organıdır. Savcı kamu davasında şahıs itibariyle taraf olmayıp, makam itibariyle taraftır. Şahıs bakımından taraf ise devlettir. Savcılık da devletin, suçları kamu adına kovuşturan bir organıdır.

Devlet, bütün suçlardan zarar gördüğü için, suçların büyük bir kısmı (tamamına yakını) devlet tarafından kovuşturulur. Kişiler tarafından kovuşturma istisnaidir. Bunun için ceza davası denilince ilk akla gelen

---

¹⁴ KUNTER, S.174

¹⁵ İbid, S.179 dipnot 32

¹⁶ İbid, S.179.

devletin kovuşturması yani kamu davasıdır.

İşlenen her suç için ceza davası açmak, toplum düzeninin korunması ve devamı için kamu yararına olduğundan devlet dediğimiz siyasi toplumun bir görevidir¹⁷.

B- Kamu Davasının Mecburiliği

Bir suç işlendiğinde yetkili organın iki şekilde hareket etmesi mümkündür. İlk olarak yetkili makama takdir hakkı tanınmış olabilir. Böyle bir sistemde savcı suç işlenmesine rağmen kamu davasını açıp açmamaya karar verecektir. İkinci sisteme göre kamu davası açmak için kanuni şartların gerçekleşmesiyle savcının takdir hakkı söz konusu değildir, bu sistemde savcı kamu davasını açmaya mecburdur.

Birinci sisteme *takdirilik* (uygunluk, maslahata uygunluk) sistemi, ikinci sisteme ise *mecburilik* sistemi denir.

Savcı kamu davasını açıp açmamaya karar verirken, toplumsal faydayı düşünecektir. Bu sistemi savunanlara göre, aydın ve kararlı bir savcı siyasal konjonktürü, örf ve adeti, inançları, batıl düşünceleri takdir edebilir. Bu çok sayıda değerlendirmelerden sonra, kamu davasını açmaya veya açmamaya karar verecektir. Huzur ve sükunun mevcut olduğu sıralarda dava açmamayı tercih edebilecektir.

Savcı, uygun düşmeyen bir takibin faydasızlığını, hatta zararlı olabileceğini takdir edecektir¹⁸.

Bu sistem, cezanın suçluya uydurulması (kişiselleştirilmesi) tedbirleri gibi ileri bir sistemdir. Suçların sayılarının artması karşısında, önemsiz suçlar

---

¹⁷ Ibid. S.179

¹⁸ EREM, age, S.215

ile mahkemeleri uğraştırmamak gibi faydaları da vardır¹⁹.

Mecburilik sisteminde, savcı, dava açmak için aranan bütün somut şartların gerçekleşmesi halinde, kamu davası açmak zorundadır²⁰.

Bu sistem, mecburiliğin kanundan gelmesi sebebiyle “*kanunilik*” sistemi diye de adlandırılmıştır²¹. Buna karşılık bazıları ceza davalarının açılmasında maslahata uygunluk veya bir diğer söyleyişle kamu yararı sistemini daha elverişli bulurlar. Davaya açmada mecburiyeti değil ihtiyarı kabul eden bu sisteme göre dava açılması için kanuni şartların bulunması yetmez, her dava için maslahata uygunluk diye ifade edilen “*lüzum*” şartı da araştırılmalıdır. Yani her olayda kamusal fayda düşüncesiyle “*lüzum*” takdir edilecektir. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunumuz mecburilik sistemini kaide olarak kabul etmiştir.

Kanunda aksine hüküm bulunmadığı takdirde savcı “*ceza takibini gerektirecek hususlarda yeterli delil mevcut ise ,kamu davasını açmakla mükelleftir*”(CMUK. 148/2). Kamu davasının mecburiliği sistemine göre, herhangi bir suç işlendiğinin haberini alan savcı, gerekli soruşturmayı yaptıktan sonra, kamu davası açılması için gerekli şartları mevcut olduğunu tespit etmesi halinde, kamu davasını açmaya mecburdur. Aynı zamanda kamu davasını açtıktan sonra, davanın seyri için gerekli işlemleri de yerine getirecektir.

Mecburilik sisteminde de savcının, belirli bir dereceye kadar takdir hakkı bulunmaktadır. Bu sistemde de savcı kovuşturamama kararnameşi verebilecektir. Savcının burada kullanacağı takdir yetkisi yeterli delil olup olmadığı konusundadır. Yeterli delil olup olmadığının takdiri başka, davanın

---

¹⁹ KUNTER, a.g.e, S.180, 181

²⁰ KEYMAN, Selahattin, **Ceza Muhakemesinde Savcılık**, Ankara, 1970, S.100

²¹ KEYMAN, a.g.e., S.95, dipnot.234; EREM, a.g.e, S.216

maslahata uygun olmadığının takdiri ise daha başkadır²².

Savcı, araştırması sonunda isnadın ciddi olmadığı fiilin suç teşkil etmediği, dava açmaya yeterli ve inandırıcı delilin bulunmadığı hallerde kovuşturamama (takipsizlik) kararı verebilecektir.

Bu sistemde takipsizlik kararı verilebilmesi takdirilik sisteminden farklıdır. Zira takdirilik sistemine göre, yeterli delil bulunmasına ve fiilin suç teşkil etmesine rağmen savcının kamu davasını açıp açmaması konusunda takdir hakkı vardır.

C- Kamu Davasının Kendiliğindenliği

Kovuşturma kamu yararına dayandığından, ceza davasını açmakla görevli resmi makamların kendiliklerinden (resen), yani harici bir uyarmaya lüzum olmadan dava açmaları gerekmektedir²³. Bazı suçlardan dolayı kovuşturmanın ceza davasını açmakla görevli resmi makamlar tarafından doğrudan doğruya yapılmaması bu faaliyetin talep, şikayet izin gibi şartlara bağlı olması yüzündendir.

D- Kamu Davasının Devamlılığı,

Görevi ceza davasını açmak olan makamlar ceza davasını açmaya mecbur oldukları gibi bu davayı yürütmeye de mecburdurlar.²⁴ Yani kamu davasını geri alamazlar. Yargılamanın devamlılığına engel olan bir sebep bulunmadıkça mahkemenin mahkumiyet veya Beraat gibi uyuşmazlığı doğrudan doğruya çözen bir son karar alınıncaya kadar iddia görevini yapmaya mecburdurlar. Devam mecburiyeti iddia görevi bakımındandır.

---

²² KUNTER, age, S.181

²³ KUNTER, age, S.183

²⁴ EREM, age, S.264

Savcı yargılama sırasında isnadın geçersizliğini görürse ısrara ve ille de mahkumiyet yönünde mütalaa mecburiyeti yoktur.

2. CUMHURİYET SAVCILIĞI

A- Tarihçe

Batı hukukunda savcılık, kaynağını Fransız hukukundan alan bir müessesedir²⁵. Savcılık kurumunun Fransız kaynaklı olduğu genellikle kabul edilmekle birlikte, bu müessesenin Roma Hukukundan geldiğini ileri sürenler de bulunmaktadır²⁶.

Roma Hukukunda beş müessese vardır ve bu müesseselerden her biri bu günkü savcılığa ait bazı görev ve yetkileri üstlenmiştir.

İslam Hukukunda görevleri itibariyle savcıya benzer bir memura rastlanmamaktadır. Sadece Kadı tarafından verilen kararları yerine getirmekle görevli bir memur bulunuyordu. Bunun dışında İslam Muhakemesi yalnız kadıdan meydana gelmektedir²⁷.

Ancak Kadılara bilmedikleri konularda, o işin erbabına danışmaları tavsiye edilmiş, yanlarında danışman bulundurmaları istenmiştir²⁸.

İslam hukukuna göre, kul hakkını ilgilendiren suçlarda dava açılması tamamen özel hukukun konusudur. Dava açmak veya açmamak mağdurun ve mirasçılarının hakkıdır. Ancak, mağdurun devletten başka mirasçısı yoksa mirasçı olarak bu hak devlete geçer. Mağdur veya varisleri verilen cezanın infazını isteme hakkına da sahiptir. “*Hakk-ı Allah*”ı ihlal eden suçlarda ise,

---

²⁵ KEYMAN, age., S.57

²⁶ İbid, S.58

²⁷ İbid, S.62; ÜÇOK, Coşkun, *Savcılıkların Avrupa Hukukunda Gelişmesi ve Türkiye’de Kuruluşu*, Ankara, 1964, S.35

²⁸ ÜÇOK, age, S.35

Kadı resen dava açabileceği gibi, her Müslüman da şikayetçi olabilir. Bu sebepten dolayı, İslam Hukukunda kamu adına ceza davasını açacak bir memura, yani savcıya gerek duyulmamıştır²⁹.

Osmanlı devletinde ise, savcılıkların kuruluşu 1839 tarihli Tanzimat Fermanından sonra olmuştur. 03 Mayıs 1340 tarihli Kanun-i Ceza ve 1851 tarihli Kanun-i Cedid diye anılan ceza kanunlarının, yeterli görülmemeleri sebebiyle ilga edilmelerinden sonra çıkarılan ve hemen hemen Fransız Ceza Kanununun bir tercümesi olan birinci bölümde, yalnız hükümete karşı işlenen suçların değil, kamu düzenini bozmak suretiyle münferit kişilere karşı işlenmiş olan suçların da cezalandırılmasını devletin isteyebileceği kabul edilmişti. Ancak, devlet adına kovuşturmayı kimin yapacağı belli değildi³⁰.

Osmanlı İmparatorluğunda suçluları bulup yakalamak, bunları mahkemeye sevk etmek ve verilen cezaları yerine getirmekle görevli başta “Çavuşbaşı” olmak üzere “Asesbaşı” ve “Subaşı” denilen memurlar bulunmakta idi³¹.

1858 tarihli kanundan sonra çıkartılan 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesinde, ilk defa savcılıkla ilgili bir hükme rastlanmaktadır. Nizamnamenin Divan-ı Temyizle ilgili bölümünün 19.maddesinde “*Umur-i hukukiyye ve kanuniyyeye vakıf, taraf-ı Devletten mansup, bir memur-i mahsus bulunacaktır.*” denilmektedir.

Bundan sonra 23 Şubat 1870 tarihinde çıkartılan “*Dersaadet ve Mülhakatı İdare-i Zabıta ve Mülkiyye ve Mehakimi Nizamiyyesine dair Nizamname*”nin 61.maddesinde “*Divan-i Temyizde erbab-ı cinayet aleyhinde müddei sıfatında bulunmak üzere, devlet namına umur-i hukukiyye ve kanuniyyeye vakıf bir memur bulunacaktır.*” denilmek suretiyle, bu memurların görev ve yetkileri konusunda biraz olsun açıklık getirilmiştir.

---

²⁹ ÜÇOK, age, S.36

³⁰ KEYMAN, age, S.63

³¹ KEYMAN, age, S.63; Ayrıca Bkz., SOKULU, Fusun, **Polis, Toplumsal Bir Kurum Olarak Gelişmesi, Polis Alt Kültürü Ve İnsan Hakları**, İstanbul, 1986 S.50.

Ayrıca sözü edilen 1870 tarihli nizamnamenin 71.maddesinde, ilk defa “*müdde-i umumi*” terimi kullanılmıştır. Ancak müdde-i umuminin görev ve yetkileri açıklanmamıştır. 1876 tarihli ilk anayasanın 81.maddesinde, ceza işlerinde, kanunla görevleri belirlenecek “*müdde-i umumilerin*” bulunacağına işaret edilmiştir. Bunu takiben üç yıl sonra yürürlüğe giren 18 Haziran 1879 tarihli “*Mehakimi Nizamıyyenin Teşkilatı Kanun-i Muvakkatı*”nın, müdde-i umumiler başlığını taşıyan ikinci babın 56.maddesi, bütün Osmanlı Devletinde geçerli savcılıkların kurulduğunu göstermektedir. 57.m.de Savcıların, Hakimlik vasıflarını taşımalarını öngörmüştür. 58.m. ise Savcıların görevlerinin Ceza Usul-i Muhakeme Kanunuyla belirtilmiş olduğu bildirilmektedir. Gerçekten 26 Haziran 1879 tarihli Usul-i Muhakemet-i Cezaiyye Kanun-i Muvakkatının 20.m.sinde “*mudde-i umumiler cünha (küçük kabahat, küçük cürüm, ufak suç) ve cinayet derecesinde bulunan, bütün suçları araştırmak ve faili aleyhine dava açmaya mecburdur.*” denilmek suretiyle, savcıların, suçları kovuşturmak ve dava açmak görevleri belirtilmiştir. Ayrıca 4.m. hükmünden, savcıların açtıkları davaları sonuna kadar yürütmekle görevli oldukları anlaşılmaktadır. Böylece 1879 yılında Fransız örneğine uygun olarak görev ve yetkileri kanunla gösterilen savcılık teşkilatı, ülkemizde de kurulmuş olmaktadır³².

B- Türk Pozitif Hukukunda Cumhuriyet Savcılığı Teşkilatı

a- Genel Olarak

Bu gün Ceza davalarında iddia görevini ülkemizde Cumhuriyet Savcılığı yapmaktadır. Bizdeki Savcılık teşkilatı Fransız örneğinden alındığı için Cumhuriyet Saveısı, devleti temsil eder, sadece sanığın aleyhine olan delillerle yetinmez, sanığın lehinde de hareket edebilir. Böylece savcılar adaletin tahakkuk ettirilmesi amacına yönelik çalışırlar³³.

³² ÜÇÖK, age, S. 44-48,KEYMAN, age, S.63.

³³ TOSUN,Öztekin, *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri*, C.1., İstanbul, 1984

Her savcılık teşkilatının başında, bir Cumhuriyet Başsavcısı ile yeteri kadar Cumhuriyet Savcısı bulunur³⁴.

Savcılık Kurumu bir bütündür. Aralarındaki iş bölümüne yönelik olarak, iç işleyişe yönelik bölümler vardır.

Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Savcılarından biri veya birkaçı savcılık makamını işgal edebilirler. Hukukumuzda Cumhuriyet Başsavcılığı diye adlandırılan kuruluş yapılanmaları itibariyle üç sınıfa ayrılabilir . Her bir sınıfı ilişkin aşağıda ayrıntılı bilgi vermeye çalışacağız.

b- Bir Mahkeme Yanında Olanlar

Bunlar her türlü iddia görevini yaparlar. Asliye Ceza Mahkemeleri ve Ağır Ceza mahkemeleri yanında bulunurlar.

Her Asliye Mahkemesi yanında bir savcılık vardır. Örgüt olarak savcılık teşkilatı bu yerlerde tektir ve bütündür. İhtiyaç dolayısıyla birden fazla Cumhuriyet Savcısının bulunması, birden fazla savcılığın bulunduğunu göstermez. Hepsi aynı savcılığı temsilen görev yaparlar.

Her Ağır Ceza Mahkemesi yanında da bir savcılık teşkilatı kurulmuştur. Ağır Ceza Mahkemesi, Asliye Mahkemesinin bir dairesi olduğu için, Ağır Ceza Mahkemesi olan yerlerde ayrıca bir de Asliye Mahkemesi için

---

S.569.

³⁴ 16 Şubat 1989 Gün Resmi Gazetede yayınlanan, 360 numaralı KHK.nin (2802 Sayılı ve 3221 Sayılı Kanunda değişiklik yapan KHK. Geçici maddesine göre: "Cumhuriyet Savcılığı ünvanı il ve ilçe Cumhuriyet Başsavcılığı,Cumhuriyet Savcı Yardımcılığı ünvanı Cumhuriyet Savcılığı,Yargıtay Cumhuriyet Başsavcı Yardımcılığı ünvanı Yargıtay Cumhuriyet Savcılığı,DGM Cumhuriyet Savcılığı ünvanı,DGM Cumhuriyet başsavcılığı DGM Cumhuriyet Savcı Yardımcılığı DGM Cumhuriyet Savcılığı olarak değiştirilmiş ve Cumhuriyet savcı yardımcılığı ünvanı ile Yargıtay Cumhuriyet başsavcı başyardımcılığı ünvanları kaldırılmıştır." Bu değişiklik sadece isim değişikliği olup teşkilat yapısı aynıdır.

savcılık teşkilatı kurulmaz. Ağır Ceza Mahkemesi yanında olan savcılık, aynı zamanda Asliye Mahkemesinin de yanındadır.

Bizim sistemimizde Sulh Mahkemesi yanında savcılık teşkilatı kurulmamıştır. Bunun sakıncaları başka savcılıkları sulh mahkemesi yanında durumunda kabul etmek veya üst savcılık sıfatı ile yanında saymak sureti ile giderilmeye çalışılmaktadır.

c- Bir Mahkeme Yanında Durumunda Olanlar

Asliye Mahkemesi yanında olan savcılık, dava açmak ve kanun yoluna gitmek bakımından, Asliye Mahkemesi çevresindeki, Sulh Mahkemelerinin yanında durumundadır. Ağır Ceza Mahkemesi yanında ki savcılıkta, aynı zamanda, Asliye Mahkemesi yanında olduğundan, dava açma ve kanun yoluna gitme bakımından, bulunduğu yerdeki Asliye Mahkemesi çevresindeki Sulh Mahkemelerinin de yanında durumundadır.

Sulh ceza mahkemesi yanında savcılık kurumunun bulunmaması, bu mahkemeye açılacak davaların savcı tarafından açılmasına engel değildir. **CMUK'un 205.maddesine göre** sulh ceza mahkemesine davayı asliye ceza mahkemesi nezdindeki savcı açacaktır. Ancak dava sırasında devletin iddia makamı boş kaldığından, iddia görevinin birinci kısmını teşkil eden, yargılanacak uyuşmazlığın muhakeme makamı önüne getirilmesi görevi yerine getirilmekle beraber, uyuşmazlığı yargı organı önünde tutmak görevi gereği gibi yerine getirilmemektedir. Bunu önlemek amacı ile yukarıda belirtildiği gibi asliye ceza mahkemesi yanındaki savcılığın denetim görevi kabul edilmiş ise de davayı takip etmeyen savcının bu görevi tam olarak yerine getirilmesi düşünülemez³¹.

---

³¹ KEYMAN, age,

d- Üst Savcılık Olarak Mahkeme Yanında Sayılanlar

Bunlar, Ağır Ceza Mahkemesi yanında kurulmuş olan savcılıklardır. Ağır Ceza Mahkemesi Yanında bulunan savcılık, çevresinde bulunan (mülhakatındaki) diğer savcılık kuruluşlarına göre üst olup, onların yanında buldukları veya yanında durumunda oldukları mahkemelerinde sadece kanun yolu bakımından üst savcılık olarak yanında sayılırlar.

e- Yargıtay'ın Yanında Cumhuriyet Başsavcılığı

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının başında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı vardır. Ayrıca Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısına bağlı yeteri kadar Cumhuriyet Savcısı vardır.

Yargıtay Cumhuriyet Savcıları olay mahkemelerinin son kararına karşı temyiz yoluna gidemez. Ancak temyiz edilen her işte, tarafların isteklerinden bağımsız, dosyayı tam olarak inceleyip tespit ettiği hukuka aykırılıklardan dolayı temyiz yargılaması yapılmasının temini için dosya hakkında görüşünü (mütalaasını) bildirir.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, Yargıtay'ın istisna olarak olay mahkemesi gibi hareket ettiği hallerde, diğer savcılıklar gibi iddia görevini yerine getirir.

f- Diğer Savcılıklar

Yüksek Mahkemelerden Danıştay(**AY.m.155**), Askeri Yargıtay (**AY m.156**) ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesinde (**AY.m. 157**) de birer Başsavcılık teşkilatı bulunmaktadır.

Ayrıca Devlet Güvenlik Mahkemesi Bulunan yerlerde DGM Cumhuriyet Başsavcılığı bulunmaktadır. Askeri Mahkemeler nezdinde de

Askeri Savcılıklar kurulmuştur.

3. DEVLETİN DİĞER CEZA İDDİASI MAKAMLARI

A- Hafta Tatili Kanununa Göre Kolluk

394 Sayılı Hafta Tatili Hakkında Kanunun 9.m.si hükmüne göre, “İş bu kanun ahkamina muhalif olarak (Pazar) günleri açılan dükkan ve müessese, zabıta memurları tarafından kapatılmakla beraber keyfiyeti mubeyyin bir zabıt varakası tanzim ve herayı muhakeme resen Sulh Mahkemesine tevdi olunur. Bu bapdaki zabıt varakaları aksi sabit oluncaya kadar mamulünbîh ve muteberdir” hükmünü getirerek kanuna aykırı olarak hafta tatilinde dükkan ve müesseseyi açanlar hakkında düzenlenecek tutanağın iddianame yerine geçtiği tutanağı alan mahkemenin buna istinaden davayı göreceğini ayrıca söz konusu tutanağın aksi sabit oluncaya kadar geçerli belgelerden olduğu belirtilmiştir.

B- Tekel İdaresi

1177 Sayılı Tütün ve Tütün Tekeli Kanununun 112.m.si hükmüne göre, “76, 88, 89, 91, 95, 96, 102, 110.m.lerle 103.m.nin ikinci 108.m.nin üçüncü fıkrası haric olmak üzere bu kanunda yazılı suçlara, Tekel İdaresinin yazılı başvurması üzerine o yer Sulh Ceza Mahkemesince karar verilir. Buna göre Tekel İdaresinin belirtilen suçlar için tutacağı tutanak ve Sulh Ceza Mahkemesinin başvuru yazıları iddianame yerine geçer ve mahkeme bu belgeye istinaden davayı yürütüp sonuca bağlar.

C- Kara Yolları Trafik Kanununa Göre Kolluk

2918 Sayılı Kara Yolları Trafik kanununun 112 vd. maddelerinde trafik suçları hakkındaki adli kovuşturma usullerine ilişkin hükümler düzenlenmiştir. Buna göre trafik zabıtası tarafından düzenlenen ve yargı yetkisine giren suçlarla ilgili tutanaklar 7 iş günü içerisinde o yerdeki Trafik mahkemesine veya bu görevi yapan Sulh Ceza Mahkemesine gönderilecektir. Mahkemeye gönderilen tutanak iddianame yerine geçen belge niteliğindedir. Ve mahkeme bu belge üzerine gerekli muhakemeyi yaparak neticelendirir.

D- Yüce Divanda Bazı Yetkili Kurumlar

Yüce Divan “*Anayasa Mahkemesi*”nin Cumhurbaşkanını, Bakanlar Kurulu Üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdari Mahkemesi başkanı ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcı vekilini, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve Üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı yargıtlarken aldığı isimdir³². Yüce Divanın yargılama yetkisindeki görevliler hakkındaki hazırlık soruşturmasını yerine göre TBMM, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay bünyesindeki çeşitli organlar yapmakta ve Yüce Divana sevk kararı vermektedir. Bu sebeple Yüce Divan’da itham eden (suçlayan) Cumhuriyet Başsavcısı olmayıp, sanığın görevine göre değişen organ olmaktadır. Sanık Cumhurbaşkanı, Başbakan veya bakan ise itham eden TBMM, Yüksek Yargı Organı mensubu ise üyesi olduğu kurumun bir organı olmaktadır. Şu halde Yüce Divana sevk hususunda sanığın görevine göre farklı bir prosedür uygulanacaktır. Ancak her halükarda Yüce Divan nezdinde yapılan ithamı yürütecek olan kişi Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısıdır³³.

³² KUMAŞ, Rahmi, *İktidardan Yüce Divana*, İstanbul, 1980, S.5

³³ ARSLAN, Çetin, *Yüce Divan olarak Anayasa Mahkemesi*, Ankara, 1999, S.75, 76

Meclisin “Yüce Divan’a sevk” kararının iddianamede (CMUK.md.163/2) bulunması gereken unsurları içermesi zorunludur. (TBMM.İçtüzüğü md.107/2) Yüce Divan, eski Ticaret Bakanı Mehmet Baydur hakkındaki 1964/1 Esas, 1965/3 Karar sayılı ve 17.06.1965 tarihli davada sanığın sadece Yüce Divana sevkini bildiren kararı yetersiz görmüş ve dosyasını “gereğini yapılmak üzere” Cumhuriyet Başsavcılığı aracılığıyla TBMM’ne geri göndermiştir.

E- At Yarışları Hakkındaki Kanuna Göre Kolluk

6132 Sayılı At Yarışları hakkındaki kanun, at yarışlarının ve yarış piyangoları ile bahislerinin nasıl yapılacağını kimler tarafından yapılacağını, ikramiyelerin dağıtılmasını düzenlemiş olup, ayrıca bu hükümlere aykırı hareket edenler hakkında ceza hükümlerini de içermektedir. Bu hükümlere aykırı davranışlar hakkında ne gibi işlem yapılacağı aynı kanunun 7.m.sinde düzenlenmiştir. Buna göre At Yarışlarına ilişkin olarak müşterek bahis düzenleme, yarış piyangosu düzenleme, bunlar için evrak basma, basılan evrakı dağıtmak satmak suçtur. Bu suçlardan herhangi birini işleyenler zabıta tarafından engellenip suça ilişkin olarak düzenlenecek zabıt ele geçen eşya ile birlikte Asliye Ceza Mahkemesine doğrudan verilir. Ele geçen para hakkında zorunlu karar verilir. Düzenlenen tutanak iddianame yerine geçer ve mahkeme bu tutanağa istinaden davayı yürütür.

F- İdari Kurullar

2547 Sayılı Yüksek Öğretim Kanununa göre, yapılacak hazırlık çalışmasında YÖK Başkan ve üyeleri ile, YÖK denetleme kurulu Başkan ve üyeleri için Danıştay’ın ikinci Dairesi, Üniversite Rektörleri, Rektör Yardımcıları ile Üst Kuruluş Genel Sekreterleri için, YÖK Üyelerinden kurulu üç kişilik kurul, Üniversite, Fakülte, Enstitü ve Yüksek Okul Yönetim Kurulu Üyeleri, Fakülte Dekanları ve Dekan Yardımcıları, Enstitü ve Yüksek

Okul Müdürleri ve Yardımcıları ile Üniversite Genel sekreterleri için rektörün başkanlığında Rektörce görevlendirilen rektör yardımcılarında oluşacak üç kişilik kurul kamu davasının açılması veya açılmaması kararı vermektedir. Bu kurulların vereceği kamu davasının açılması kararı iddianame yerine geçen belgedir.

Yargıtay Kanununda sayılan kişilerden birinin görev suçunu işlemesi durumunda, kamu davasının açılması veya açılmamasına ilişkin karar Yargıtay Birinci Başkanlık Kurulunca verilmektedir. Davanın açılmasına ilişkin karar iddianame yerine geçen belgedir.

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu ve Askeri Yargıtay Kanunu uyarınca bu kanunda sayılan kişilerin görev suçunu işlemeleri durumunda genel kurulca alınacak davanın açılmasına ilişkin karar iddianame yerine geçmektedir.

Danıştay Kanununun 81.m.sine göre görev suçlarına göre dava açıp açmama yetkisi idari işler kurulu başkanlığındadır. Buranın verdiği dava açılmasına ilişkin karar iddianame yerine geçer.

2802 Sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu uyarınca; Hakim ve Savcıların görev suçlarına ilişkin soruşturmalarda, araştırma ve soruşturma yapmak için Adalet Bakanlığında izin alınması gereklidir. Adalet Bakanı inceleme ve soruşturmayı ya kendisine bağlı olan Adalet Müfettişi aracılığı ile ya da hakkında soruşturma yapılacak olan kişiden daha kıdemli olan Hakim veya Cumhuriyet Savcısı eliyle yapar. Soruşturmacı hazırladığı raporu dava açılması gerekip gerekmediğine ilişkin görüşü ile birlikte Adalet Bakanlığına gönderir. Adalet Bakanlığı ilgili hakkında kamu davası açılması gerektiği sonucuna varır ise, evrakı, hakkında soruşturma yapılan ilgili Hakim veya Cumhuriyet Savcısının görev yaptığı yere en yakın Ağır Ceza Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığına; ilgili Adalet Bakanlığı Merkez Teşkilatında görevli ise Ankara Cumhuriyet Başsavcılığına gönderir, bu evrakı alan yetkili Cumhuriyet Başsavcısı 5 gün içinde evrakı inceleyip ilgili hakkında son soruşturmanın açılması yolunda karar verilmek üzere dosyayı

Ağır Ceza Mahkemesine verir. Ağır Ceza Mahkemesinin dava açılmasına ilişkin kararı iddianame yerine geçen belgedir.

Avukatlık Kanunu ve Noterlik Kanunundaki düzenlemeler ile Hakim ve Savcıların yargılanması yönündeki düzenlemeler arasında benzerlik bulunmaktadır. Bu kanunlar uyarınca da görev suçu nedeniyle avukat veya noter hakkındaki davanın açılmasına ilişkin kararı Ağır Ceza Mahkemesi verir ve bu mahkemenin verdiği son soruşturmanın açılmasına ilişkin karar iddianame yerine geçer.

4483 Sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanunun yürürlüğe girmesinden önce yürürlükte bulunan memurun Muhakemat-ı Hakkında Kanunu Muvakkat hükümlerine göre, görev suçu işleyen memur hakkında il veya ile idare kurullarınca verilen muhakemenin gerekliliği kararları iddianame yerine geçen belge niteliğinde idi. Ancak 4483 Sayılı Kanun ile bu durum kaldırılıp sadece izin kurumu getirilmekle artık soruşturma izni verilen memurlar hakkında Cumhuriyet Savcısı tarafından iddianame düzenlenmekle dava açılacağından, belirtilen durum ortadan kalkmıştır.

4. FERDİN CEZA İDDİASI

A- Ferdin Tek Başına İddia Makamını İşgal Etmesi: şahsi Dava

Dar manada Ceza Muhakemesinde iddia makamının, suçtan zarar görenin toplum olması hasebiyle toplum adına devletin iddia makamı olması esastır. Ancak iddia makamını suçtan zarar gören ferdin işgal etmesi de kabul edilmiştir. Kanunumuz iddia makamının bazen sadece ferdi olabilmesini kabul etmiş ve bu şekilde ceza davası açılması ile başlayan ve ayrıca düzenlenen muhakemeyi, *şahsi dava* olarak adlandırmıştır. Bundan maksat

ceza davasının devlet tarafından değil, fert tarafından açıldığını belirtmektedir³⁴.

Ferdin tek başına iddia makamını işgal edebilmesi her suçta kabul edilmemiştir. Kanun hangi suçlardan dolayı şahsi dava açılabileceğini **CMUK. nun 344.m.sinde** sıralı bir şekilde göstermiştir. Bu maddede sayılanlar Ceza Kanununun **191/son** fıkrasında yazılı tehdit, **193/1** fıkrasında yazılı haneye taarruz, **195 ve 197.m.lerinde** yazılı gayrin sırrını ifşa, **456/son** fıkrasında ve **459/1.m.sinde** yazılı müessir fiiller, **480 ve 482.m.lerinde** yazılı hakaret ve sövme, **516/1 ve 518.m.sinde** yazılı ızzar ve tahrip suçları Ticaret Kanununun **64 ve 65.m.lerinde** yazılı gayri kanunu rekabet sınai mülkiyetlere ve fikir ve sanat eserlerine müteallik suçlardır. Bunların hepsi soruşturması şikayeti bağlı suçlardır. **CMUK. nun 344.maddede** yazılı suçlardan dolayı şahsi dava açılabilmesi için özel bir muhakeme şeklinin kabul edilmemiş olması da lazımdır. 2253 Sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Muhakemeleri Usulü hakkındaki kanunun 23.m.sinde küçükler hakkında şahsi dava açılmayacağı bunların işlediği suçlar hakkında Cumhuriyet Savcısının kamu davası açacağı belirtilmiştir. Kamu davası önceden açılmış ise ferdin tek başına şahsi dava açması söz konusu olamaz. Suçtan zarar gören şahıs isterse Cumhuriyet Savcısına şikayette bulunabilir. Cumhuriyet savcısı kamu yararı gördüğü takdirde kamu davasını açar kamu davası açılmasında kamu yararı olup olmadığını araştırmadan önce hazırlık soruşturması yapar. Cumhuriyet Savcısı kamu davasının açılmasında kamu yararı görmediği takdirde, bunu şikayetçiye isterse şahsi dava açabileceğini bildirmelidir. Şahsi dava, şahsi davacının yaptığı bir kovuşturma olduğundan, kovuşturmanın bütün özelliklerine sahiptir. Fakat şahsi dava, kamu davası olmadığından devlet kovuşturmasının özelliklerine sahip değildir. Suçtan zarar gören kanuni şartlar olsa bile Cumhuriyet Savcısının aksine dava açmaya mecbur olmadığı gibi açmış olduğu davasını geri de alabilir. Şahsi dava dilekçesi iddianame gibi yazılacağından delileri de belirtip dava sulh mahkemesinde görülecekse sulh hakimliğine, asliye mahkemesinde görülecekse asliye mahkemesine verilmesi gerekmektedir. Talep üzerine,

---

³⁴ KUNTER, a.g.e, S.188

mahkeme hakimi ya “*duruşmanın açılması*” veya “*şahsi davanın reddi*” kararı verir.

Yargıtay’ın bu hususlar ilişkin vermiş olduğu ceza dairelerinin bazı kararları aşağıdaki gibidir.

“Takibi şikayete bağlı TCK’nın 516/ilk maddesine muhalefet suçundan dolayı yapılan yargılamada müşteki şikayetinden vazgeçmiş ise de; 2253 Sayılı Kanunun amacının çocuk suçluluğunu önlemek ve suçlu çocukların suçun işlenmesinden sonraki durumların izlenmesi suretiyle ıslaha yönelik tedbirlerin alınmasını sağlamak ve onları topluma kazandırmak olmasına ve şikayete bağlı suçlarda vazgeçmenin kamu davasını düşürmeyeceğine dair 24. maddeni bu amaçla düzenlenmiş bulunmasına göre, duruşmaya devamlı suçun sabit olmaması durumunda heraatına, sabit olması halinde ceza tertibine yer olmadığına gerektirdiğinden tedbir uygulanmasına karar verilmesi gerekirken şikayetten vazgeçme nedeniyle karar davasının düşürülmesine karar verilmesi usul ve yasaya aykırı” (10 C.D. 18.06.2001, 12719-18828)

“...Takipsizlik kararına yapılan itiraz üzerine verilen itirazın reddi kararının hüküm niteliğinde olmadığı ve müştekinin şahsi dava açma hakkını ortadan kaldırmadığı, düşünülmeden şahsi davanın sonuçlandırılması yerine yazılı şekilde reddine karar verilmesi yasaya aykırıdır.” (2. C.D, 16.10.1990, 9588-10235)

B- Ferdin Cumhuriyet Savcısı ile Birlikte İddia Makamını İşgal Etmesi Kamu Davasına Müdahale

Suçtan fertlerin de zarar görmüş olması, ferdin de kovuşturmada rol alabilmesini mümkün kılmaktadır. Kovuşturmanın, hukuken devletin tespit etmiş olduğu makamları ile yapılması esas ise de, iddia makamını Cumhuriyet Savcısı ile birlikte ferdin de işgal etmesine kamu davasına suçtan zarar gören ferdin müdahalesi denilmektedir. Kanunumuz bu katılmayı,

“müdahale yolu ile amme davasına iltihak” olarak ifade etmektedir. (CMUK. m.365). Uygulamada müdahaleye katılma denilmektedir. Başka katılma çeşitlerini ayırmak için müdahaleye *kamu davasına katılma* denilmelidir³⁵. Kanunumuz Ceza davasına katılmayı, kamu davasında olduğu gibi, şahsi davada da kabul etmiştir. Cumhuriyet Savcısının ve katılanın makamı burada iddia makamıdır. Kanunumuz katılma yetkisini suçtan zarar gören reşit ve mümeyyiz fertlere vermiştir. Hükümü şahsiyeti haiz topluluklar ve gayri resmi makamlar, ancak, şahsi hak talebini haklı gösterebilecek bir zarara uğradıkları takdirde, fertler gibi kamu davasına katılırlar. Suçtan zarar görenler birden fazla ise, her birinin müdahale hakkı vardır. Kamu davasına katılma soruşturmanın her halinde mümkündür. Kamu davasına katılma talebi, katılmayı gösteren tabir kullanılması ile olur. Katılma talebi, bir dilekçe ile veya zabıt katibine beyan ya da duruşma esnasında beyanda bulunarak talep edilir. Tek taraflı bir irade beyanıdır. Taleple o şahıs davacı daha doğrusu müdahil (=katılan) sıfatını alır. Talebin kabul edilip edilemeyeceği Cumhuriyet Savcısı dinlenerek karar verilmektedir. (CMUK.nun 366.m.si) bu kararın verilmesi müdahillik talebinde bulunan kişinin duruşmaya gelmesi şartına bağlanmıştır. Müdahillik sıfatının kabulü ile, mahkeme, katılana asıl ceza mahkemesinde iddia makamının işgal yetkisini vermiş olur. Müdahil davayı geri alabilir, bu durumda müdahillik hükümsüz kalır. (CMUK.nun m. 372) Geri alma,hakkı düşürdüğünden bir daha müdahillik istenilemez. Katılmanın geri alınması açık ve net olmalıdır. Son karar hazır bulunmayan katılana tebliğ olunur. (CMUK. nun m.370)

---

³⁵ KUNTER, a.g.e., S.206

İKİNCİ BÖLÜM

HAZIRLIK SORUŞTURMASI VE BU SORUŞTURMA SONUNDA CUMHURİYET SAVCISININ VEREBİLECEĞİ KARARLAR

I. GENEL OLARAK KAMU DAVASINI AÇMA KARARI

Cumhuriyet Savcısı tarafından, yetkili ve görevli makamların da katılımıyla hazırlık soruşturmasında araştırma işlemlerinin tamamlanmasında sonra ceza takibini gerektirecek hususlarda, yeterli emareler teşkil edecek vakalar bulunduğu ve olay ile ilgili yeterli şüphenin olduğunun tespit edilmesi durumunda bir bütün olarak Savcılık tarafından kamu davasının açılmasını ve bu kovuşturmanın devam ettirilmesini ifade eden ilkeye “*kamu davasını açma mecburiyeti ilkesi*” denilmektedir. **CMUK 148/2’de** “*kanunda aksin hüküm bulunmadığı takdirde Cumhuriyet Savcısı, ceza takibini gerektirecek hususlarda yeterli delil mevcut ise, kamu davasını açmakla mükelleftir*” **CMUK 163/1.** maddesinde de “*yapılan hazırlık tahkikatı sonunda, toplanan deliller kamu davasının açılmasına yeterli ise Cumhuriyet Savcısı Mahkemeye bir iddianame vermek suretiyle kamu davasını açar.*” ifadesiyle Cumhuriyet Savcısının kamu davasını açma mecburiyeti ilkesine işaret etmiştir. Hazırlık soruşturması, suç işlendiği ya da işlenmekte olduğu haberinin suçları kovuşturmakla görevli makamlara ulaşması ile başlar. Suç haberinin Savcılık makamına genelde üç şekilde ulaştığı görülmektedir:

Kovuşturma organının suçu kendisinin öğrenmesi, suç duyurusu (ihbarı) şikayet ya da şahsi dava.

Yasa, savcılarının bir suçun işlediği şüphesi ile karşılaşmaları halinde araştırma faaliyetine başlamalarını emretmektedir. **CMUK 153/1.md.de** “*Cumhuriyet Savcısı ihbar veya herhangi bir suretle bir suçun işlendiği zehabını verecek bir hale muttali olur olmaz kamu davasını açmaya mahal olup olmadığına karar vermek üzere işin hakikatini araştırmaya mecburdur*”. Yasada savcının kendinin suça rastlaması “herhangi bir suretle” suçu öğrenmek ibaresi ile belirtilmektedir. Aynı yükümlülük kolluk bakımından da söz konusudur. Yasa, kolluk makamlarına ve görevlilerine suçluları aramak ve bir işin aydınlatılması için gerekli önlemleri almak görevini vermektedir. Bu durumu, **CMUK 156/1.** maddesinde “*Zabıta makam ve memurları suçluları aramakla ve işin tenviri için lazım gelen acele tedbirleri almakla mükelleftir. Bu makam ve memurlar tanzim ettikleri evrakı hemen savcılığa gönderirler.*” şeklinde ifadesini bulmuştur. Hatta suç üstü durumlarda ve gecikmede tehlike olan durumlarda, Sulh yargıçları da tüm araştırma işlemlerini resen yapabilmektedirler. **CMUK 158-/1.** maddesi “*Suç üstü haliyle gecikmesinde zarar umulan durumlarda Sulh hakimi de tutuklama dahil bütün tahkik işlemlerini resen yapmak yetkisine sahiptir*” şeklinde düzenlenmiştir. Kovuşturma organlarının bizzat suça rastlamaları değişik biçimlerde ortaya çıkabilir. Örneğin sokakta yürüyen savcının ya da kolluk kuvvetinin bir müessir fiile ya da hırsızlık olayına şahit olduğu gibi, başka bir olay ile ilgili dosya incelenmesi sırasında, başka bir suça rastlaması ya da gazete ya da yayım organı haberinde bir suç şüphesinin oluşması mümkündür. Bir kişi duruşmada suç işlediğinde, örneğin bir tanığın yalan yere tanıklık etmesi, alacak iddiasını dayandırdığı resmi ve özel bir evrakın sahte olarak düzenlenmiş olduğunun tespiti gibi durumlarda, Mahkeme olayı saptayarak bir tutanak düzenleyip bunu C. Savcılığına bildirmektedir. Ayrıca bir ölümün doğal nedenlerden ileri gelip gelmediği ya da meçhul bir kişinin ölüsünün bulunması durumunda kolluk, belediye memurları, köy muhtarları durumu derhal Cumhuriyet Savcılığına ya da Sulh Hakimine bildirmek zorundadırlar. **CMUK 152/1.md.'de** “*bir ölümün tabii sebeplerden biri ileri*

gelmediği şüphesini verecek emareler yahut meçhul bir şahsın ölüsü bulunursa zabıta ve belediye memurları veya köy muhtarları keyfiyeti derhal Cumhuriyet Savcılığına veya Sulh Hakimine bildirmekle mükelleftirler” şeklinde düzenlenmiştir. Hatta bu gibi durumlarda ölünün gömülmesi, bu makamların yazılı izni ile mümkündür. **(CMUK 152/2.md.)** memurlardan birinin görevini yaptığı sırada ve görevi ile ilgili bir suçu yetkili organa bildirmekte ihmal ettiğinde bu hareketi suç sayılmıştır. **(TCK 235 md.)** Kamu makamları dışında kişilerinde suç ve suçları duyurmaları mümkündür. Suç duyuruları, Cumhuriyet savcılığına, kolluk makam ve görevlilerine, Sulh hakimlerine yapılabilir. **(CMUK 151/1md.)** Yasa yetkili organlara gönderilmek üzere, Vali, Kaymakam ve Bucak Müdürlerine de böyle bir duyuru yapılabileceğini kabul etmektedir. **(CMUK. md. 151/2)**

Kovuşturması şikayete bağlı suçları öğrenme yolu şikayettir. Şikayet, bir yargılama koşulu olduğundan, bu koşulun gerçekleşmesiyle yargılama işlemlerine de başlanılabilir. Her ne kadar kovuşturması şikayete bağlı olmayan suçlarda da şikayetten söz edilirse de bu aslında bir suç duyurusu niteliğindedir. Şikayet ancak kovuşturması şikayete bağlı suçlar için bir suç öğrenme yolu olabilir. Şikayet, bir eylemden dolayı failin yargılanması ve cezalandırılmasını talep etmektir. Şikayetin yazılı olarak yapılması gerekir. Fakat şikayetin sözlü beyanı üzerine tutanağa da geçirilmesi de mümkündür. **CMUK 151/3.** maddesinde *“takibi şikayete bağlı olan suçlarda bu şikayet yazı ile veya tutanağa geçirilecek beyan ile Mahkemeye, Cumhuriyet Savcılığına ve yukarıda gösterilen makamlara da yapılabilir.”* şeklinde düzenlenmiştir. Suç üstü durumlarında sözlü şikayet de geçerlidir. Kişi şikayette bulunurken faileri belirtmek zorunda değildir. Çünkü fail değil, *“fail”* şikayet edilir. **(TCK m 108)** Kişi bir olaydan ötürü şikayette bulunurken fiile verdiği isim ve yaptığı niteleme önemli değildir. Önemli olan husus o fiilden ötürü bir kovuşturma yapılması ve failerin cezalandırılmasını istemektir. Şikayet için altı aylık süre öngörülmüştür. Bunun başlangıcı zaman aşım süresi içinde kalmak koşuluyla şikayet hakkı sahibinin faili ve fiili öğrendiği günden başlar. **(TCK m. 108)** Şikayet hakkı sahiplerinin birden çok olması durumunda bunlardan birinin hakkının

düşmesi, ötekilerin de bu haklarını kullanmalarına engel değildir. (TCK m. 108/son) Şahsi davalık suçlar bakımından şahsi davanın açılmasıyla, Savcılık da bu yolla kovuşturulan suçları öğrenmek imkanına elde eder. Şahsi dava dilekçesinin bir sureti Cumhuriyet Savcısına gönderildiğinde; bu öğrenme gerçekleşir⁴⁰. (CMUK m. 351)

II. KAMU DAVASININ AÇILMASI KARARININ ŞARTLARI

Ceza Muhakemesi, suç haberinin alınmasıyla başlayıp kamu davasının açılması veya açılmaması kararları ile sona eren hazırlık soruşturması safhası ve kamu davasının açılması ile başlayıp bir hükümle sona eren son soruşturma safhasından ibarettir. Daha sonra denetim muhakemesi ve infaz söz konusu olur. Suç haberinin alınmasıyla iş hemen mahkemenin önüne gelmez. Bunun için bir hazırlık yapılmalıdır. Suç haberinin ciddiyeti araştırılmalı, deliller toplanmalıdır. Suç haberi ciddi değilse veya suç şüpheleri, kamu davası açmayı gerektirecek kadar kuvvetli değilse veya iş takibe değer görülmezse kovuşturmama (takipsizlik) adı verilen bir kararla savcılık işe daha hazırlık soruşturması safhasında son verir. Bunun aksi söz konusu ise yine savcılık derhal kamu davasını hazırlamaya başlar.

Suç haberi ciddi, fiil ve fail belli ve ceza muhakemesi şartları da gerçekleşmiş ise kural olarak bir iddianame ile kamu davası açılmak durumundadır⁴¹. Kamu davasının açılabilmesi için fiilin belli olması, failin belli olması, ceza ve emniyet tedbiri takibini gerektirecek yeterli delilin bulunması ve nihayet dava şartlarının gerçekleşmiş olması gereklidir.

---

40 YURTCAN, Erdener, **Ceza Yargılaması Hukuku**, İstanbul, 2002, s.588

41 ÖZTÜRK Bahri, ÖZBEK Veli Özer, ERDEM Mustafa Ruhan, **Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara 2001s. 730

1. FİİLİN BELLİ OLMASI

Fiilin belli olmasından söz edilebilmesi için her şeyden önce suç teşkil ettiği iddiasıyla kovuşturma makamlarına çeşitli yollardan bildirilmiş bir olayın bulunması gerekir⁴². Bir olay bildirilir bildirilmez Cumhuriyet Savcısı önce araştırma mecburiyeti ilkesine uygun olarak bir hazırlık soruşturması yapar. bunun sonunda da sonuç çıkarma işlemine başlar. Yapılacak soruşturma sonucunda elde edilecek delilerin fiili belli etmesi, söz konusu fiilinde suç genel teorisi uyarınca suçun unsurlarını taşıması gereklidir. Bu anlamda fiilin kanunun suç saydığı bir tipe uygun olması, kanunun bu tarifine uygun, dış alemde bir değişiklik getirmeye yönelmiş, olumlu veya olumsuz bir davranışın, bir hareketin bulunması, eylemin hukuka aykırı olması, hukuka uygunluk sebebinin bulunmaması, failin kusurlu bir şekilde harekete ehil olması, isnat kabiliyetinin bulunması, kusurlu olması gereklidir. Kişilerin yapmış oldukları eylemlerin suç teşkil edip etmediğine bakmada en önemli unsurlardan biri kanunilik, tipiklik unsurudur. Gerçekten, kanuni unsur (tipiklik) gerçekleşmemiş, yani iddia edilen olay kanunda suç olarak düzenlenmemiş veya kanunda tarif edilen kalıba uygun düşmemiş bulunursa veya dış alemde değişiklik yapmaya yönelik icrai veya ihmali bir hareket yoksa veya gerçekleşen netice ile hareket arasında nedensellik bağı bulunmuyorsa veyahut hukuka uygunluk sebeplerinden herhangi biri söz konusu ise ve nihayet suçun manevi unsuru gerçekleşmemiş ise ortada herhangi bir suç mevcut olmadığından kamu davasının açılması mümkün olmayacaktır. Her suç bir haksız fiil teşkil eder. Ancak her haksız fiil bir suç değildir. Suç teşkil etmeyen haksız fiiller ceza davasının değil, haksız fiilden kaynaklanan tazminat davasının konusunu teşkil edebilir. Cumhuriyet Savcılığının bu konudaki ayrımı ve ayıklamayı doğru yapması hem ceza mahkemelerinin gereksiz yere işgalini önler ve hem de en kısa zamanda doğru yasal yola müracaat eden mağdurun haklarını korur.

Bir olayda suçun unsurlarının gerçekleşmiş olup olmadığının tespiti

---

42 ÖZTÜRK Bahri, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Kovuşturma Mecburiyeti*, Ankara 1991, S.138

iş, teknik hukuk bilgisi bulunan Cumhuriyet Savcısının yapmak durumunda olduğu, normal işlerdendir.

2. FAİLİN BELLİ OLMASI

Kamu davasının açılabilmesi için sadece fiilin belli olması yetmez. Failin de belli olması gerektiği **CMUK'nun 163/2.**maddesinin amir hükmüdür. Gerçekten bu maddede de “*iddianamede sanığın açık kimliği.. gösterilir.*” denilmek suretiyle bu hususa işaret edilmiştir. Yasanın bu hükmü ile iddianamede bulunmasını istediği husus sanığın açık kimliğidir. Yani sanığın adı ve soyadı, baba ve anne adı, nüfusuna kayıtlı olduğu yer, uyruğu, tahsil durumu, mesleği, medeni hali gibi bilgilerdir. Açık kimliği tam olarak tespit edilememiş, meçhul olan bir kişi hakkında kamu davası açılmaz.

Zaman aşımını kesmek amacıyla uygulamada bazen açık kimlik bilgileri tespit edilmeden kamu davası açıldığı görülüyor ise de; bu durumda dava yasada belirtilen şartlara uygun olarak açılmış olmayacağından zaman aşımı süresi de kesilmiş sayılmamalıdır. Bu şekilde açık kimlik bilgisi taşımayan iddianame **CMUK'nun 163/2.** maddesinde sayılan şartlara sahip olmadığı için iddianame olarak kabul edilmeyebilmelidir. Bugün için iddianamenin reddi kurumu mevzuatımızda yok ise de tüm şartlara sahip olmayan yazı iddianame olarak nitelendirilemez kanaatindeyiz.

Yargıtay'ın 1987 yılında vermiş bulunduğu bir kararında, sanığın açık kimliğinin iddianameye yazılmaması bozmayı gerektirmiştir, denilerek bu görüş ifade edilmiştir³⁶.

Yine Yargıtay iddianamede ve kararda, sanığın ad ve soyadı dışında, kimliğinin tanıtımına yarayacak ana ve baba adı, doğum yeri ve tarihi ile gerçek ikametgahına ilişkin hiç bir bilginin bilinmemesi ve mahkemece de bu hususlar araştırılmadan mahkumiyet kararı verilmesini **CMUK m. 163/2'**ye

³⁶ Yargıtay 8. Ceza Dairesi 25.05.1987

aykırı bulmuştur³⁷.

3. YETERLİ DELİLİN BULUNMASI

Kamu davasının açılabilmesi için, fiilin ve failin belli olması yetmez; bunun için hazırlık soruşturmasında yeterli delilin toplanmış olması bu suretle de başlangıçta şüphenin kuvvetlenerek yeterli suç şüphesi haline gelmiş olması da gerekir.

Gerçekten, kamu davasının açılmasını düzenleyen **CMUK'nun 148/2.** maddesinde “ ..... yeterli delil mevcut ise ..... CMUK'un 163/1 maddesinde yapılan hazırlık tahkikatı sonunda, toplanan deliller kamu davasının açılmasına yeterli ise Cumhuriyet Savcısı mahkemeye bir iddianame vermek suretiyle kamu davasını açar. CMUK'nun 164. maddesinde yapılan hazırlık tahkikatı sonunda, kamu davasının açılması için yeterli bulunmaması durumunda veya keyfiyetin takibe değer görülmemesi halinde Cumhuriyet Savcısı takibata yer olmadığına karar verir.” hükümleri konularak kamu davasının açılması için, dava açmaya yeterli delilin mevcut olması gerektiği şart olarak belirtilmiştir. Ceza muhakeme sistemimiz sanıklar hakkında “kafi emareyle” dava açma sistemini, yapılan değişiklik ile dışlamış, yeterli delil ile kamu davası açma sistemini benimsemiştir.

CMUK hazırlık soruşturması sırasında yeterli delilin toplanmış olması ve bu suretle başlangıç şüphesinin kuvvetlenerek yeterli suç şüphesi haline gelmesi durumunda kamu davasının açılmasını kural olarak zorunlu kabul etmiştir.

Deliller; sanık, tanık, sanık dışındaki taraf beyanları, bilirkişi beyan ve raporu, keşif, belge gibi çeşitlerden ibarettir.

Delillerin toplanması aşamasında bir takım koruma tedbirlerine de

---

³⁷ Yargıtay 7. Ceza Dairesi 20.02.1997, 1455/ 1249, YKD Mayıs 1997, s.819

müracaat etmek mümkündür. Yasalarımızda koruma tedbirleri; yakalama, tutuklama, ele geçirme, zorla getirme, yurt dışına çıkarmama, müşahede, arama, el koyma, dinleme, işten el çektirme, teminatla salıverme, vücudun muayenesi, kimlik tespiti olarak belirlenmiştir.

Yeterli şüpheye temel alınmak istenilen delil mutlak delil yasağı ihlal edilerek, örneğin işkence ile elde edilmiş ise, bunun her ne sebeple ve her ne ad altında olursa olsun, muhakemenin hiç bir safhasında kullanılamaması gerekir. Çünkü: ülkemizde usulüne uygun olarak yürürlüğe konulmuş olan, kısa adıyla *İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin* 15. maddesine göre, işkence ile elde edilen delil, işkenceci aleyhinde yapılan hariç, hiç bir muhakemede delil olarak kullanılamaz. Buna karşılık delil, nispi delil yasağı ihlal edilerek, örneğin hukuka aykırı olarak özel hayatın gizliliği (hayatın gizli alanı değil) ihlal edilerek yapılan arama neticesinde elde edilmiş ise, bunun yeterli şüpheye temel teşkil etmesi kabul edilmelidir.

4. DAVA ŞARTLARININ GERÇEKLEŞMESİ

Suç haberi alındıktan sonra yapılan araştırma sonucunda suç haberinin ciddi olduğu, fiilin ve failin tam olarak belli olduğu, dava açmaya yeterli delilinde bulunduğu hallerde kamu davasının açılabilmesi için ilaveten dava şartlarının gerçekleşmesi gerekir.

Gerçekten, bazı durumlarda yeterli şüphe vardır, fiil ve fail bellidir, ancak yine de dava açılmamakta, bunun için başka şartların gerçekleşmesi aranmaktadır. İşte bu şartlara, doktrinde dava şartları adı verilmektedir⁴⁴.

Dava şartları aşağıda sıralandığı şekildedir. Bunlar; şikayet, dava süresinin geçmemiş olması, izin, talep, kesin hüküm bulunmaması, açık dava bulunmaması (derdestlik) evlenme bulunmaması, ön ödemenin yerine getirilmemesidir.

Şikayet: Takibi şikayete bağlı bir fiilden dolayı suçtan zarar görenin süresi içinde yetkili makamlardan suç hakkında kovuşturma yapılmasının istenilmesine şikayet denir.Süresi içerisinde yapılmış bir şikayet bulunmadıkça takibi şikayete bağlı bir suç hakkında kamu davası açılmaz. Bu nedenle şikayetin varlığı takibi şikayete bağlı suçlar açısından bir dava şartıdır.

Dava Süresinin Geçmemiş Olması: Bazı suçlarda kamu davası açılabilmesi için suçun işlendiği tarihten sonra belirli bir süre içerisinde dava açılmamış ise artık kamu davası açılmaz.Bu nedenle bu tür bir suç söz konusu olduğunda dava açma süresinin geçmemiş olması bir dava şartıdır. 2954 Sayılı TRT Kanununun 28/son maddesi "*bu madde kapsamına giren suçlardan ..... dolayı yayının yapıldığı tarihten başlayarak 60 gün içinde açılmayan davalar dinlenmez.*" denilerek dava süresine değinilmiştir.

İzin: Bazı durumlarda kamu davası açabilmek için sanık hakkında dava açılmasının uygun bulunduğu dair belirli mercilerden izin almak gerekir. Bu iznin bulunmaması davanın dinlenilmesine engel teşkil ettiğinden izin bir dava şartıdır. 4483 Sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkındaki Kanun bunun tipik bir örneğidir.

Talep: Takibi talebe bağlı suçlarda dava açılması için talebin bulunması gereklidir.(TCK md.3)

Kesin Hüküm Bulunmaması: Failin fiili hakkında daha önceden görülmüş bir davada hüküm verilerek kesinleşmiş bir karar bulunduğundan aynı fiil hakkında yeniden dava açılmaz. Bu nedenle sanık hakkında aynı fiil hakkında daha önceden verilmiş bir kesin hükmün bulunmaması bir dava şartıdır.

Açık Dava Bulunmaması (Derdestlik): Failin fiili hakkında devam etmekte bulunan bir dava var ise aynı fiil hakkında yeni bir dava açılmaz.Derdest bir davanın bulunması halinde yeni bir dava

açılmayacağından bu husus bir dava şartıdır.

Evlenme Bulunmaması: TCK'nın 414, 415, 416 ve 423. maddelerinde sayılan fiillerin işlenmesi durumunda sanık mağdur ile evlenmiş ise hakkında kamu davasının açılması ertelenir. Bu nedenle bu tür fiillere ilişkin kamu davasının açılabilmesi için sanığın mağdur ile evlenmemiş olması veya evlenme olduğu halde zaman aşımı tarihinden önce sanığın kusuru ile gerçekleşmiş bir boşanma kararının bulunması şarttır.

Ön Ödemenin Yerine Getirilmemesi: TCK'nın 119. maddesine belirtilen ön ödemelik suçlar hakkında bir takibat söz konusu olduğunda sanık hakkında dava açılabilmesi için sanığa ön ödeme ihtarata yapılır. Ve sanık süresi içinde ön ödemede bulunur ise hakkında dava açılmaz. Ön ödemenin bulunmaması bu tür suçlar açısından bir dava şartıdır.

Tüm bu dava şartlarından konusuna ve suç tipine göre ilgili olan birinin gerçekleşmemesi durumunda kamu davası açılmayacak ve Takipsizlik Kararı vermek gerekecektir.

III. TAKİPSİZLİK (KAMU DAVASININ AÇILMAMASI) KARARI

1. KAVRAM

Yukarıda “*kamu davasının açılması kararının şartları*” bölümünde açıkladığımız gibi, somut bir olayda fiil ve fail belli ise yeterli inandırıcı ve kuvvetli suç şüpheleri mevcut ve dava şartı da gerçekleşmiş ise, Cumhuriyet savcısının kamu davası açma mecburiyeti ilkesi gereğince, kamu davasını açmaya mecburdur.

Ancak, kamu davasının açma mecburiyeti ilkesinin bu dört şartından birinin gerçekleşmemesi halinde Cumhuriyet Savcısı, kovuşturamama (Takipsizlik kararı) verecektir. (Kunter, Buna kovuşturamama kararnamesi

demektedir.) Takipsizlik kararı adli ve idari bir işlem olduğundan, kesin hüküm teşkil etmez ve gerektiğinde, kovuşturamama kararı ile sona erdirilen iş yeniden ele alınıp kovuşturmaya girişilebilir⁴⁵.

2. TAKİPSİZLİK KARARININ NİTELİĞİ

Cumhuriyet Savcısının verdiği ve fail hakkında kamu davasının açılmaması sonucunu doğuran bir kararın, her zaman hukuka uygun olduğu ve gerçeği tam olarak yansıttığı söylenemez. Özellikle o suçtan zarar gören kişilerin bu kararı anlayışla karşılamaları beklenemez. Bunun için kararın başka makam yada kişilerce de gözden geçirilmesi olanağının tanınması, bu kararın hukuka uygunluğunu ve haklılığını perçinlemek bakımından da önemlidir. Bu düşüncelerin ışığında bazı çarelerin kabul edildiği görülmektedir. Kovuşturamama kararını sebebinin ortadan kalkması objektif bir kıstas olarak kabul edilebilir. Olayda fiil veya failin belli olmaması, yeterli delilin bulunmaması veya dava şartlarının gerçekleşmemesi gerekçesiyle takipsizlik kararı verilmiş; daha sonra Cumhuriyet Savcısının tespitine göre, fiil veya fail belli olmuş, veya yeterli delil elde edilmiş veya dava şartları gerçekleşmiş ise işi yeniden ele alınması keyfiliği önleyecek bir şekilde sağlam esaslara bağlandığını, hukuk devleti ilkesine uygunluk arz ettiğini göstermektedir.

Hazırlık soruşturmasında sonuç çıkarma görevi, kaide olarak, kovuşturma makamına yani Cumhuriyet Savcılığına verilmiştir. Özel yargılama makamları nezdinde özel kovuşturma makamları varsa, bu görev onlara aittir. Hazırlık soruşturması sonunda, suç haberinin maddi ve hukuki meseleler bakımından açıkça asılsız olduğu anlaşılabilir. Cumhuriyet Savcısı araştırmaları sonucunda basit şüphesini iddianame ile dava açacak kadar kuvvetlendirmemiş de olabilir. Bu hallerde Cumhuriyet Savcısı kamu davası açmaya yer olmadığı sonucuna varacak yani takipsizlik kararı verecektir.

45ÖZTÜRK a.g.e., S. 150.

Kamu davası açmaya yer olduğunu da olmadığını da Türk Hukuk Sisteminde Cumhuriyet Savcısı tayin eder. Hazırlık soruşturmasının başlarında doğan şüphe ihtimalinin kuvvetlenip kuvvetli şüphe haline gelmesi durumunda “*kamu davası açmaya yer vardır*” denilecek, aksi takdirde “*kamu davası açmak yersizdir*” hükmüne varılacaktır. Takipsizlik kararı adli, idari bir işlem olup kesin hüküm teşkil etmez; gerektiğinde kovuşturamama kararı ile sona erdirilen iş yeniden ele alınabilir. Takipsizlik kararının bildirim bakımından Ceza Usul Yasası şu kurallara yer vermektedir.

Cumhuriyet Savcısı takipsizlik kararını önceden sorguya çekilmiş, yada hakkında tutuklama kararı verilmiş olan sanığa bildirecektir. (CMUK m 163/son)

Bunun dışında, hazırlık soruşturması yapılması için kendisine bir dilekçe ile başvurulduğunda; Cumhuriyet Savcısı bunun üzerine işi araştırmaya girişmiş ve takipsizlik kararı vermiş ise, bu kararını, nedenleri ve gerekçeleriyle birlikte dilekçeyi verene bildirecektir. (CMUK m. 164)

Aynı zamanda o eylemden zarar gören şahıs dilekçeyi veren kişi ise yasa kendisine takipsizlik kararına karşı itiraz hakkını vermektedir. (CMUK m. 165) Cumhuriyet Savcısının vermiş olduğu takipsizlik kararının mutlak olmaması nedeniyle itiraza açıktır.

Yargıtay bir kararında, “ *takipsizlik kararları kesin hüküm niteliğinde bulunmayıp, Cumhuriyet Savcısı yeni deliller elde ettiğini de veya kamu davası ikamesinde gerek gördüğü ahvalde suç zaman aşımı süresi içinde aynı sanık hakkında kamu davası açılabileceğinden, tebliğnamedeki (sanık hakkında evvelce takipsizlik kararı verildiği halde aynı eylemden dolayı teczibesine karar verilmesi isabetsizliğine ilişkin) düşünceye iştirak olunmamıştır.*” sonucuna varmıştır³⁸.

³⁸ Yargıtay 2. Ceza Dairesi 24.04.1984, 3817/3437

3. TAKİPSİZLİK KARARININ SEBEPLERİ

Son soruşturma açılmasına yer görülmediğini belirten ve eski kanunumuzda “*men-i muhakeme kararı*” denilen bu karar, maddi ve hukuki olmak üzere iki çeşit sebebe dayanabilir. Sebeplerin farklılığı aynı adı taşıyan kararın farklı mahiyette olmasına yol açar⁴⁶.

A- Maddi Meselelere Dayalı Sebepler

Sanık aleyhindeki delillerin işin mahkeme önüne götürülmesini haklı gösterecek yeterlilikte inandırıcı değilse son soruşturma açılmaması kararı ile muhakemeye son verilecek ve uyuşmazlık dolayısıyla çözülmüş olacaktır. Hazırlık soruşturması eleme mahiyetinde olduğundan ve son soruşturmaya gitmeyecek işleri gideceklerden yapıldığına göre son soruşturmanın açılmaması kararı vermek, mevcut bütün delillere dayanarak son soruşturmanın lüzumsuz olacağı yolunda bir ihtimal hükmü vermektir.

Cumhuriyet savcısı, hazırlık soruşturmasının neticesinde, olayın maddi yönü bakımından tam bir kanaate varamayabilir. İş şüpheli kalabilir. Bu durumda kural olarak kamu davası açılmalıdır. Çünkü kamu davasını açma mecburiyeti ilkesi ve CMUK m. 257/son'da yer alan “*Fiili takdirde Mahkeme, iddia ve müdafaaarla bağlı değildir.*” yolundaki hüküm dava açmayı gerektirir. Öte taraftan, duruşmada ileri sürülecek deliller ile tam bir kanaate varmak her zaman mümkündür. Hukukumuzda hakiminde delil toplaması olasıdır. Maddi gerçeğin en iyi bir şekilde ortaya çıkarılabileceği yer duruşma salonlarıdır. Bu nedenle hazırlık soruşturmasında, şüpheli durumda kamu davasının açılacağı kabul edilmelidir. Delil yetersizliğini, başlangıçtaki şüphenin, yeterli kuvvetli şüphe haline getirmeye elverişli

---

⁴⁶KUNTER Nurullah, YENİSEY Feridun, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, C. 2, İstanbul, 2003, S. 927

delilin bulunmaması şeklinde yorumlamak gerekir. Başlangıçta şüphe üzerine başlatılan hazırlık soruşturması sonucunda, sanığın mahkum olması ihtimalinin düşük olduğu, beraat etme ihtimalinin daha yüksek olduğu, delilin mevcut olması başka bir ifadeyle sanığın mahkumiyetine esas teşkil edecek delilin mevcut olmaması “delil yetersizliği” olarak mütalaa edilmeli bunun dışında kalan durumlarda kamu davasının açılması yolu cihetine gidilmelidir. Uygulamamızda Cumhuriyet Savcısının maddi olaya ilişkin delilleri takdir edip edemeyeceği sorunu tartışmalıdır. Yargıtay Daireleri verdikleri çeşitli kararlarda savcının delilleri takdir edemeyeceği, bir olayda eylemin suç oluşturması yoruma dayanıyorsa bu yorumlardan birini seçemeyeceği, delillerin en geniş şekilde “*kamu davasında mahkeme tarafından*” takdir edilmesi gerektiği görüşüne sahip olmuştur. Ceza Genel Kurulu ise özel dairenin bu görüşüne karşı takipsizlik kararı verilirken, Cumhuriyet Savcısının tüm olayları ve delilleri değerlendireceğini, mevcut delillerin kamu davası açılmasını haklı gösterecek vakıa ve delil olarak kabulü mümkün değilse, savcının **CMUK 164** ve sonraki maddelerle verilen yetkiyi kullanacaklarını açıklamıştır³⁹.

B- Hukuki Meselelere Dayalı Sebepler

Hukuki meseleye ilişkin sebeplerdir. Bunlarda olayın suç tiplerinden birine girmemesi, failin cezalandırılmaması gerektiren sebepler bulunması halleridir. Durma veya düşme sebepleri buradaki hukuki sebepler arasında değildir. Zira bu durumda verilecek karar durma veya düşme kararıdır. Eğer son soruşturmanın açılmamasını gerektiren sebeplerden biri varsa düşme veya durma yerine, sanığın lehine olan takipsizlik kararı verilmelidir.

CMUK m. 164'te geçen, “*keyfiyetin takibe değer görülmemesi*” deyimiyile de sanığın ölümü (**TCK m. 96**), af (**TCK m.97**), zama aşımı (**TCK m. 102 ve devamı**), cezayı kaldıran bir sebep (**TCK m. 524**), failin ceza

³⁹ CGK 07.03.1983 Esas 1983/7, Karar 1983/105

sorumsuzluğu (TCK m. 46), gibi sebepler anlaşılmalıdır⁴⁷.

Ceza Muhakemesi şartı gerçekleşmediği takdirde, fiilin suç olmasına ve bu arada, karşılığında ceza bulunmasına değil, sadece muhakeme faaliyetinin yapılmasına engel olur.

Suçta tesir eden sebepte fail hakkında ceza davasının açılmasına ve dolayısıyla muhakemenin yapılmasına engel olur. Bunlar mevcut oldukça, ceza davası açılmaz. Ceza davasının açılması için bunların bulunmaması gerekir. Suçların herhangi bir unsurunun olayda gerçekleşmemesi faile ceza verilmesini fiilin suç sayılmasını ve dolayısıyla ceza davasının açılmasına engel olur.

Hukuki sebeplere dayanan son soruşturmanın açılmaması kararı , esası çözüldüğünden, maddi sebeplere dayananlardan farklı olarak, uyuşmazlığı doğrudan doğruya yargılar ve beraat niteliğindedir.

C- Kamu Davasının Takdiriliği (Maslahata Uygunluk) İlkesine Dayalı Sebepler

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 148. maddesine göre, “*kanunda aksine hüküm bulunmadığı takdirde*” Cumhuriyet Savcısı ceza takibini gerektirecek hususlarda yeterli delil mevcut ise kamu davasını açmakla mükelleftir. Somut bir olayda “ceza takibini gerektirecek yeterli delil bulunmasına rağmen, savcı kamu davası açılmasından ayrıca toplum yararı bulunup bulunmadığını takdir edebiliyorsa, kamu davasının takdiriliği (maslahata uygunluk) sisteminin uygulandığı söylenebilir. Takdirilik sisteminde kamu davası açılabilmesi için kanuni şartların bulunması yetmez. Her dava için lüzum şartı ayrıca araştırılır. Eğer davanın açılmasıyla suçtan meydana gelen zarardan veya suçlunun cezasız kalmasından doğan toplam zararından daha ağır zarar meydana gelecekse veya suçu işleyen kişinin

---

47 YENİSEY, Feridun, *Hazırlık Soruşturması ve Polis*, İstanbul 1987, S.242

şahsiyeti bakımından işlediği suça göz yummak daha faydalı olacaksa savcı dava açmaya bilir⁴⁸. Bu durumu dava açmaya yetkisi bulunan savcı veya diğer kişiler değerlendirecektir. Sözlük anlamı olarak maslahat; iş, emir, husus, madde, keyfiyet, önemli iş, barış, dirlik, düzenlik demektir⁴⁹. Maslahat kelimesinin hukuktaki teknik anlamı ise “kamu yararı”dır. Zarar vermenin mazarratın karşıtıdır. Menfaat, yarar anlamına gelir. Ve belli bir takdir yetkisini gerekli kılar. İslam Hukukunda maslahat denince gerçek maslahat, yani şahsi olmayan herkesi ilgilendiren, kamuyu ilgilendiren, kamu yararı anlaşıldığından, dilimizde de maslahat kamu yararı anlamında kullanılmaktadır.

Maslahata uygunluk ilkesinin getirdiği sistem cezanın suçluya uydurulması tedbirleri gibi ileri bir sistemdir⁵⁰.

Maslahata uygunluk ilkesinin geçerli olması durumunda, basit, önemsiz suçların hazırlık aşamasında Cumhuriyet Savcısı tarafından ayıklanarak mahkemelerin iş yükünün azaltılacağı, böylece mahkemelerin daha önemli işlere daha çok emek ve mesai ayırabileceği açıktır.

IV. CMUK ÖN TASARISINDAKİ DURUM

CMUK.’nun tamamının değiştirilmesi ve yeni bir kanun hazırlanması yolundaki komisyon çalışmaları sonuç vermiş olup, kısaca CMUK.’nun 2000 tasarısı olarak adlandırılan yeni bir tasarı ortaya çıkmıştır. Bu tasarı pek çok yeni düzenlemeler getirmektedir. Biz burada sadece konumuz içerisinde değindiğimiz hususlarda tasarının ne gibi yenilikler getirdiği üzerinde duracağız. Konumuz açısından en önemli yenilik kamu davasının açılmasının ertelenmesine düzenleyen **164.m.dir.** Bu maddede; “fiil için kanunda ön

⁴⁸ KUNTER, age, S. 180

⁴⁹ DEVELİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara 1984, S.697

⁵⁰ KUNTER, YENİSEY, age, s.86, no:51

görülen şahsi hürriyeti bağlayıcı cezanın üst sınırı üç ay dan fazla ve iki yıla kadar (İki Yıl dahil) ise; şüpheli hakkında açılacak kamu davası, aşağıdaki koşulların birlikte bulunması halinde:

- Şüpheli daha önce hürriyeti bağlayıcı bir ceza ile mahkum olmamışsa,
- Yapılan araştırma,kamu davasının açılmasının ertelenmesi halinde şüphelinin suç işlemekten çekineceği kanaatini meydana getiriyorsa,
- Kamu davasının açılmasının ertelenmesi,şüpheli ve toplum açısından kamu davasının açılmasından daha yararlı ise,
- Şüpheli, suçtan meydana gelen ve Cumhuriyet Savcısının saptayacağı zararı ödemişse.

Cumhuriyet Savcısı tarafından deliller toplandıktan sonra, kabahatlerde bir yıl, cürümlerde üç yıl süreyle ertelenebilir. Erteleme süresi içinde işlenen başka bir suçtan mahkumiyet halinde kamu davası açılır. Belirtilen sürede suç işlenmezse Cumhuriyet Savcısı kavuşturmaya yer olmadığına karar verir. Erteleme süresince zamanaşımı işlemez. Yukarıdaki erteleme kararının uygulanması Asliye Ceza Hakiminin onayına bağlıdır. Asliye Ceza Hakimi bu husustaki kararını beş gün içerisinde verir. Bu hükümle dava açma mecburiyetinden uzaklaşan, maslahata uygunluk ilkesine yaklaşan bir düzenleme ön görülmüştür. Tasarının gerekçesinde bu madde ile ilgili olarak “günümüz karşılaştırmalı ceza yargılama hukukunda önemli bir sorun da Cumhuriyet Savcısının soruşturma yapmak, kamu davasını açmak veya açmamak yetkisine sahip olup olmamasıdır. Bunun anlamı yasallık sistemi yanında maksada uygunluk sistemine ne derecede veya ölçüde yer verilebileceğidir. Yasallık anlayışı Almanya, İtalya, İspanya’da, bazı İsviçre kantonlarında ve hemen bütün Doğu Avrupa ülkelerinde ve bu güne kadar ülkemizde geçerlidir.

Hemen açıklanmalıdır ki yasallık sistemi de hemen davayı açmak hususunda Savcıyı bir otomatizme sevk etmek değildir: Bir kere savcı bazen kamu davasının harekete getirilip getirilmeyeceğini belirlemek için, kendisine ulaşan olayların bir temeli bulunup bulunmadığını, sözgelimi ihbarın anonim olup olmadığını, belirlemek için, şekli olmayan bir araştırma yapar ve bunun sonucunda takibatı sürdürmemeye karar verir, yani yasallık otomatizm anlamını taşımaz.

İkinci olarak, örneğin İsviçre kantonları sosyal yarar zorunlu kılmadıkça, soruşturma yapmanın zorunlu olmadığını kabul etmektedirler.

Çağdaş eğilim, yasallık ve maksada uygunluk sistemleri arasında bir yakınlaşmayı ifade etmektedir. Tasarının temel amacı yargılamanın, dürüstlük ilkesine tam sadık kalınarak süratlendirilmesi ve kovuşturmanın oturumdan oturuma sürüklenmesini ve böylece parçalı adaleti önlemek olduğundan ve bu amaca ulaşmanın bir çaresi de ceza adalet sistemini, olanak ölçüsünde boşaltmak, soruşturma evresindeki filtreyi etkinleştirmek olduğundan değişik hükümler getirilmiş ve bunlardan önemli birisini de bu madde oluşturmuştur.

Cumhuriyet Savcısı önüne gelen olay ile ilgili olarak tüm delil, iz, eser ve emareleri topladıktan sonra tasarının **162.m.si** uyarınca bunların tümünün suç faili hakkındaki şüpheyi haklı kıldığı yolunda bir sonuca vardıldıktan sonra iddianame düzenleyerek evraktaki işleme son vermeyecek, bu kez şüphelinin üzerine atılı suçun kanundaki cezasının üst sınırının üç ay ile iki yıl arasında olması durumunda belirtilen erteleme şartlarının varlığını tespit edip bu şartların da var olduğunun anlaşılması üzerine kamu davasının açılmasını kabahatlerde bir yıl, cürümlerde üç yıl süre ile erteleyecektir. Fakat Cumhuriyet Savcısının vermiş olduğu bu kararı ancak Asliye Ceza Hakiminin beş gün içerisinde vereceği onama kararı ile yürürlüğe girecektir. Yani bütün şartlar gerçekleştiğinde Cumhuriyet Savcısı davanın açılmasının ertelenmesine Asliye Ceza Hakiminin onayına sunacak ve Hakim bu husustaki kararını beş gün içerisinde verecektir. Görülüyor ki Cumhuriyet savecisi öneride bulunmakta ve esas karar Hakim tarafından verilmektedir.

Asliye Ceza Hakimi bu kararı onamaz ise Cumhuriyet Savcısı ya kamu davası açacak ya da karara itiraz edecektir. Suçun cezasının üst sınırı üç aydan fazla değil ise **TCK.nun 119.m.si** kapsamında kalan ön ödemelik suç niteliğinde olduğundan bu madde hükmü uyarınca işlem yapılacaktır.

Bu düzenleme ile cezası belirtilen sınırdaki suçlar için maslahata uygunluk ilkesi benimsenmiştir. Artık Cumhuriyet Savcısı suçun oluşunu, delillerin varlığını belirledikten sonra diğer şartların yanında kamu davasının açılması ile ertelenmesi arasında bir yarar dengesinin olup olmadığını, oranlılık ilkesini göz önünde tutarak değerlendirecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TAKİPSİZLİK KARARININ DENETLENMESİ

I. GENEL OLARAK

Cumhuriyet Savcısının takipsizlik kararı adli-idari bir işlem olduğundan kesin hüküm teşkil etmez. Takipsizlik kararı ile sona erdirilen iş yeniden ele alınıp, tekrar kovuşturma yapılabilir. Cumhuriyet Savcısının takipsizlik kararına karşı, mutlak olmaması nedeniyle, bu kararın ortadan kaldırılabilmesi için yasa bazı çareler öngör÷lmüştür. Suçtan zarar görenlerin takipsizlik kararının başka makamlar önünde denetlemelerini sağlamak suretiyle kişisel tatmin duygularının sağlanması esas olmuştur.

Cumhuriyet savcısının verdiği ve fail hakkında kamu davası açılmaması sonucunu doğuran bir kararın, her zaman hukuka uygun olduğu ve gerçeği yansıttığı söylenemez⁵¹.

Kamu davasını açma mecburiyeti ilkesinin şartları gerçekleşmiş olmasına rağmen, Cumhuriyet Savcısı kamu davasını açmayacak olursa ve bu kararın geri alınması yolundaki talebi de ret ederse CMUK'ta, bu dava açmama (takipsizlik) kararına karşı, biri idari, diğeri de adli olmak üzere iki çeşit denetim öngör÷lmüştür. Bu suretle keyfiliğın önüne geçilmek ve hukuk

---

51 YURTCAN, ERDENER, age, s. 600.

devleti ilkesi gerçekleştirilmek istenmiştir⁵².

II. İDARİ DENETİM

İdari denetim, Üst Cumhuriyet Savcısının denetimi, Valinin istemi neticesi denetim, Adalet Bakanlığının denetimi olmak üzere CMUK'ta düzenlenmiştir. Bunun dışında uygulamada mevcut olan bir durum da Adalet Müfettişinin denetimi ile Cumhuriyet Savcılığının kendi kendini denetimidir. İdari denetime başvurmak konusunda herhangi bir süre öngörülmemiştir. Herhangi bir sürenin öngörülmemiş olması, sanığın aleyhine bir durumdur. Kovuşturma davası için öngörülmüş bulunan 15 günlük sürenin idari denetim için de kabul edilmesi yerinde olacaktır⁵³.

1. ÜST CUMHURİYET SAVCISININ DENETİMİ

Bilindiği gibi Cumhuriyet Savcılığı hiyerarşik bir yapıya sahiptir. Her Cumhuriyet Başsavcılığında, o savcılıkta çalışan savcılar tarafından yerine getirilmesi mecburi emirler verebilen bir üst savcı yani bir bakıma hiyerarşik bir amir vardır. Uygulamada Cumhuriyet Başsavcısı olarak adlandırılır. Savcılığın başı durumunda bulunan üst savcı kendi teşkilatının görevine giren, bütün işlerde yetkilidir. Ve vermiş bulunduğu bütün emirler, o savcılıkta görev yapan Cumhuriyet Savcıları tarafından yerine getirilir. CMUK'ta Adalet Bakanı ve Valiliğin denetiminde açıkça söz edilmiş olmasına rağmen, üst savcının denetimi konusunda herhangi bir ifade yoktur. **(CMUK m. 148/3-4)**. Yukarıda izah edildiği şekilde üst Cumhuriyet Savcısının yetkileri göz önünde bulundurulduğunda, kamu davasını açma mecburiyeti ilkesinin şartları yerine gelmiş olmasına rağmen, dava açılmadığını haber aldığı anda üst savcı, emir vererek kamu davasının

⁵² ÖZTÜRK vd., age, S. 262

⁵³ ÖZTÜRK vd., age, S. 262

açılmasını sağlayabilir.

2. VALİNİN İSTEMİ NETİCESİ DENETİM

Üst Cumhuriyet Savcısının denetiminden başka, kamu davasını açma mecburiyeti ilkesinin denetimi konusunda, İllerde valilere yetki tanınmış durumdadır. **CMUK m. 148/4'te** “...*Valiler de kamu davasını açılmasını kendi vilayetleri dahilindeki Cumhuriyet Savcılarında isteyebilirler. Cumhuriyet Savcıları, mucip sebepler göstererek bu talebi kabul etmezse valinin müracaatı üzerine Adalet Bakanı yukarıdaki fıkrada yazılı yetkisini kullanmak lâzım gelip gelmeyeceğini takdir eder ve icabını yapar.*” denilmek suretiyle valilerin, kamu davasının açılmasını kendi illerindeki Cumhuriyet Savcılarında isteyebileceklerine ilişkin bu hüküm 1936 yılında yapılan değişiklik ile Kanuna dahil edilmiştir.

Cumhuriyet Savcıları Vali tarafından kamu davasının açılmasının istenmesi durumunda buna uymak durumunda değillerdir. Valinin istemesi halinde Cumhuriyet Savcıları kamu davasını açma mecburiyeti ilkesinin şartlarının gerçekleşmiş olup olmadığını yeniden inceler vardığı neticeye göre, kamu davasını açacaklar veya açmayacaklardır. **CMUK m. 148/4'te** Cumhuriyet Savcıları, mucip sebepler göstererek bu talebi kabul etmez ise denilerek, bu hususa işaret edilmiştir.

Vali, kendisine Cumhuriyet Savcılığı tarafından kamu davasının açılmaması kararının bildirilmesi üzerine bu kararın gerekçesini tatmin edici bulmazsa, durumu Adalet Bakanlığına bildirir. Adalet Bakanı kamu davasının açılması yönünde kanaati oluşursa ilgili Cumhuriyet Savcılarında, kamu davasının açılması yönünde emir verir. Cumhuriyet Savcıları Bakanın emrine uymaya mecburdurlar. (**CMUK m.148/3**)

Mehaz Alman CMUK'da bu yolda bir hüküm mevcut değildir. Bizde Valilere böyle bir yetkinin tanınmış olmasının sebebi, Valinin Adalet Bakanı ile yapacağı haberleşme için geçecek zamandan tasarruf edilerek, işin kısa

yoldan halledilmesi; ve illerinde işlendiğini haber aldığı suçlarla valilerin ilgilenmesi gerektiği; kamu davasını açma mecburiyeti ilkesinin bütün şartları gerçekleşmiş olmasına rağmen, dava açılmaması durumunda, valilerin işe “dava açılması yönünde” müdahale etmesinin, hukuki barışın, huzur ve sükunun yeniden tesisi bakımından gerekli olduğu düşüncesidir⁵⁴.

3. ADALET BAKANLIĞININ DENETİMİ

Adalet Bakanı Cumhuriyet Savcılarının hiyerarşik üstüdür. Cumhuriyet Savcısına Adalet Bakanın dava açma, yani takipsizlik kararını geri alma, ortadan kaldırma emrini vermesi **CMUK m. 148/ 3'te** “... kamu davası açmak için Adalet Bakanı Cumhuriyet Savcısına emir verebilir...” denilmek suretiyle dile getirilmiştir. Bir eylem ile ilgili olarak Cumhuriyet Savcısı daha önce takipsizlik kararı vermiş olsa bile Adalet Bakanlığının dava aç emrine uymak ve davayı açmak zorundadır. Bakanın emri Cumhuriyet Savcısının takipsizlik kararının ortadan kalkması sonucunu doğurur. Adalet Bakanının Cumhuriyet Savcılarına emir verebilmesi sınırsız değildir. Adalet Bakanı, “kovuşturma mecburiyeti” ilkesi ile sınırlıdır. Bunun dışına çıkarak Adalet Bakanının “dava açılmaması” yolunda görüş bildirmesi mümkün değildir. Bu sınır yetkili Adalet Bakanı memurlarını ve valileri de kapsamaktadır.

4. UYGULAMADA MEVCUT OLAN BİR DURUM; ADALET MÜFETTİŞİNİN DENETİMİ

Adalet müfettişliğine, Hakimlik ve Savcılık mesleğinde fiilen en az 5 yıl görev yapmış üstün başarılı bulunanlar arasından muvafakatleri alınarak müşterek kararname ile atama yapılır. Adalet bakanlığı Teftiş Kurulu,

---

⁵⁴ ÇAĞLAYAN, Muhtar, *Gereğçeli Açıklamalı ve İçtihatlı Usulü Kanunu*, Ankara 1981, c.2 S.10

doğrudan Adalet Bakana bağlıdır. Müfettişler teftiş, denetleme, inceleme, araştırma ve soruşturmaları Bakan adına yaparlar. Adalet Bakanlığı müfettişleri hakim ve savcılarının görevlerini kanun, tüzük, yönetmelik ve genelgelere (Hakimler için idari nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetlemek, gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma yapmak görev ve yetkisine sahiptirler.

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliğinin takipsizlik evrakının incelenmesi başlıklı 20.maddesinde *“takipsizlik evrakı incelenirken delilerin noksansız toplanıp toplanmadığı, olaya uygun sonuca varılıp varılmadığı, delil olmasına rağmen takipsizlik kararı verilip verilmediği, ilgililere kararın tebliğ edilip edilmediği konularıyla hadisenin özelliğine göre diğer hususların üzerinde durulup durulmadığı araştırılır gerektiğinde tavsiyeler listesinde yer verilmekle birlikte takipsizlik evrakı yeniden ele aldırılması denetim sırasında sağlanır.”* hükmü yer almaktadır.

Bu tüzük ve yönetmelik hükümleri gereğince, Adalet Müfettişinin yapmış olduğu denetimde tespit etmiş olduğu çeşitli aksaklıklar, tavsiyeler listesi halinde Mahkemelere, Noterlere ve Cumhuriyet Savcılığına gönderilir. Takipsizlik kararının incelenmesi sonucu tespit edilen hukuka aykırılık bahse konu evrakın ele aldırılmasıyla takipsizlik kararı verilen hazırlık evrakı Cumhuriyet Savcısı tarafından tekrar ele alınarak incelendikten sonra gerekli araştırmalar yapılarak bu hazırlık evrakı hakkında ya kamu davası açılır, ya da tekrar takipsizlik kararı verilebilir. Aşağıda vereceğimiz çeşitli tarihlerde Adalet Müfettişleri tarafından yapılmış denetimler sonucu düzenlenen tavsiyeler listesinden alınan örneklerde bu durum tespit edilmektedir.

“Tehlikeli araç kullanmak suçuna dair 1998/135, 1999/536, itidal ve muvazene dışı hareket suçu ile ilgili 2000/95, 218 Sayılılarda, arada kesen işlemler nedeniyle Türk Ceza Kanununun 102/6 ve 105/2. md. Nazara alınarak bir yıla uzamasına rağmen 6 aylık zaman aşımı dolduğundan bahis olunarak kovuşturmaya yer olmadığı kararı kurulduğu belirlenmiş, anılan evraktan halen zaman aşımı gerçekleşmeyenleri ele aldırılmıştır.”

“2000/19 karar sayılı takipsizlik kararında müessir fiil suçu ile ilgili olan evrakta mağdur-sanık S.A.'nın diğer mağdur-sanık V.T.'in kürek ile başına vurmak suretiyle geçici doktor raporuna göre başından yaralandığı, yaralananın başın üç değişik bölgesinde olmak üzere, açık kesi şeklinde oluştuğu, olayın gelişimine ve mağdur-sanıkların beyanlarına göre anılan yaraların küreğin keskin demir kısmı ile husule gelebileceği dikkate alınmadan, eylemin TCK'nun 456/4, 457/1 md. Yerine, TCK'nun 456/4 ve CMUK'nun 344. maddeleri kapsamında değerlendirilip takipsizlik kararı verildiği, görülmüş ve evrak ele aldırılmıştır.”

5. CUMHURİYET SAVCILIĞININ KENDİ KENDİNİ DENETİMİ (TAKİPSİZLİK KARARININ CUMHURİYET SAVCILARI TARAFINDAN GERİ ALINMASI)

Cumhuriyet Savcısı hazırlık soruşturmasını yaptıktan sonra işi takipsizlik kararı ile neticelendirirse, daha önce anlatılan ve başvurulabilecek yollar ile birlikte takipsizlik kararının kaldırılmasının mümkün olduğu gibi Cumhuriyet Savcısının kendiliğinden takipsizlik kararını geri alması kovuşturmayı tekrar canlandırıp sürdürmesi de mümkündür. Burada takipsizlik kararının geri alınması Cumhuriyet Savcısının kendi iradesi ile oluşmaktadır. Cumhuriyet Savcısının takipsizlik kararını geri alabilmesi ve kovuşturmaya başlayabilmesinin nedeni, bu kararın idari nitelikte olduğudur. Cumhuriyet Savcısı yeni vakaya veya delillere ulaştığında bu şekilde davranabileceği gibi bunlar olmaksızın da takipsizlik kararını geri alabilir. Cumhuriyet savcısının takipsizlik kararına karşı kovuşturma davası açılmış ve bunun sonunda, takipsizlik kararının haklılığı bir karar ile (Ağır Ceza Mahkemesi Başkanının kararı) belirtilmiş ise, bu karar Cumhuriyet Savcısının istediği zaman takipsizlik kararını geri alıp yeniden işe başlamasına engeldir. Ancak yeni olguların ve delillerin varlığı halinde, aynı konuda yeni bir hazırlık soruşturması yapılabilir. Bu husus **CMUK 167/son da** “.. dilekçe reddedildikten sonra kamu davası ancak yeni vakalara ve yeni delillere müsteniden açılabilir”. şeklinde belirtilmiştir. Bu şartlar

gerçekleşmedikçe Cumhuriyet savcısının yeni bir hazırlık soruşturması yapması mümkün değildir.

III. ADLİ DENETİM : KOVUŞTURMA DAVASI (KOVUŞTURMAYA ZORLAMA DAVASI)

1.GENEL OLARAK

Cumhuriyet Savcısı tarafından yapılan hazırlık soruşturması sonucunda; kamu davasını açma mecburiyeti ilkesinin şartlarının gerçekleşmiş olmasına rağmen, Cumhuriyet Savcısı kamu davasını açmayarak takipsizlik kararı verip ve bu kararın geri alınması yolundaki talebe de uymayacak olursa; CMUK., idari denetimin yanında bir de adli denetim yolunu öngörmüştür. CMUK m. 165'te "şikayetçi aynı zamanda suçtan zarar gören kimse ise, kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren on beş gün içinde, bu kararı veren Cumhuriyet Savcısının mensup olduğu Ağır Ceza işlerini gören Mahkeme dairesine en yakın bulunan Ağır Ceza işlerini gören Mahkeme Başkanına itiraz edebilir. İtiraz dilekçesinde kamu davasının açılmasını haklı gösterebilecek vakıalar ve deliller beyan edilmeli ve varsa bir avukat veya dava vekili tarafından imza edilmiş bulunmalıdır." denilmek suretiyle adli denetim hususuna işaret edilmiştir.

Kovuşturma davasında amaç, fiilden zarar gören kimseyi korumak değil, kovuşturma mecburiyeti ilkesinin ve fakat özellikle kamu davası açma mecburiyeti ilkesinin denetimini sağlamaktır⁵⁵.

---

⁵⁵ ÖZTÜRK, Bahri, age, S.56

2. MUHAKEME

Cumhuriyet Savcısının vermiş olduğu idari nitelikteki kovuşturamama (takipsizlik) kararı adli bir denetimden geçirilmektedir. Bu kararın yerinde olup olmadığı konusunda adli bir organ olan Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı karar vermektedir. Cumhuriyet Savcısının takipsizlik kararına karşı böyle bir yolun kabul edilmesi, Cumhuriyet Savcısının kamu davasını açmak konusundaki mecburiyetini denetlemek içindir. Bir başka amaç da suçtan zarar görene bu kararın hukuka uygunluğunu ve haklılığını tartışmak imkanını tanımaktır. **CMUK m. 165** “...Mahkeme Başkanına itiraz edebilir” ibaresiyle “*itiraz*” olarak nitelemiş ise de burada bir kanun yolu olan itiraz değil, fakat bir dava söz konusu olduğundan ve bu davanın amacının da sanık hakkında kovuşturma yapılmasını gerçekleştirmek olduğundan, bu yolun “*kovuşturma davası*” olarak adlandırılması uygun olur⁵⁶.

A- Kovuşturma Davasını Açabilenler

CMUK m. 165'te “*şikayetçi aynı zamanda suçtan zarar gören kimse ise ... itiraz edebilir.*” denilmek suretiyle bu davaya ancak aynı anda hem şikayetçi hem de suçtan zarar gören kişilerin ve bu durumda olanların açabileceği işaret edilmiştir. Buradaki ibareden kovuşturma davasını herkesin açamayacağı anlaşılmaktadır.

Maddedeki şikayetçi terimi dilekçe veren kimse olarak anlaşılmalıdır. Bu kişi resen takip edilen bir suçu haber veren herhangi bir kimse olabileceği gibi, takibi şikayete bağlı bir suçtan zarar görmüş bir şikayetçi de olabilir. Herhangi bir suç ihbar veya doğrudan doğruya öğrenilmesiyle hazırlık soruşturmasına başlanılır. Takibi şikayete bağlı suçlarda takip şikayete bağlı olup şahsi dava açılması mümkün bulunmayan suçlarda ise şikayetin yapılması üzerine hazırlık soruşturmasına başlanılır. Şahsi dava açılabilen suçlarda kişi şikayette bulunarak Cumhuriyet Savcılığını harekete geçirerek kamu yararının görülmesi durumunda işin hazırlık soruşturması safhasına geçilir. Ya da kişi doğrudan doğruya şahsi dava açabilir. Şahsi dava bir asıl

⁵⁶ YURTCAN, ERDENER, age, S.97

ceza davasıdır ve onun bir çeşididir. Kamu davasına oranla ferî bir yol değildir. Kişi doğrudan doğruya şahsî dava açtığında kovuşturma davası açılmaz. suçtan zarar görenin şikâyet etmesi üzerine Cumhuriyet Savcısının kamu yararının bulunmadığı gerekçesiyle takipsizlik kararı vermesi durumunda kişinin şahsî dava açma imkanı bulunduğu gibi kamu yararının bulunup bulunmadığının takdiri meselesi, maslahata uygunluk ilkesinin geçerli olduğu durumlarda da kovuşturma davasının açılması mümkün değildir. Bu durum kovuşturma mecburiyeti ilkesinin istisnalarından biridir. Kovuşturma davasının açılabilmesi için, dava açacak olan kişinin şikâyetçi olması yetmez, aynı zamanda suçtan zarar gören olması da gereklidir. Suçtan zarar gören kavramı hukuk devleti ilkesi gereğince geniş yorumlanması gerekir. Suçtan doğrudan doğruya zarar gören başka bir deyişle, suç ile korunan hukukî yararı zedelenen kişi, suçtan zarar gören kişidir. Ve bu kişilerin kovuşturma davası açabileceğinden şüphe edilmemektedir. Suçtan zarar görenin, birden çok olması durumunda her biri diğerinden bağımsız olarak şikâyet hakkını kullanabilirler. Kovuşturma davası suçtan zarar görenlerden biri tarafından açılmış ise diğerleri o davaya katılabilirler. Suçtan zarar gören velayet veya vesayet altında bulunması durumunda dava açma yetkisi velî veya vâsidedir.

Yargıtay müdahale ilgili olarak vermiş olduğu bir kararında “ ... yedieminlik görevini kötüye kullanma suçuna konu olan icra dosyasında alacaklı mevkiinde bulunan müştekinin suçtan zarar göre durumunda olduğu cihetle, müdahil sıfatıyla davaya kabulüne karar verilmesi gerekirken, yazılı gerekçe ile bu isteği reddi yoluna gidilmesi bozmayı gerektirmiştir.... ”⁴⁰

Yargıtay başka bir kararında da “...bu bakımdan zararı dar anlamamak gerekir, olayın oluş ve akışından müşteki müdahilinin dava konusu suçtan zarar gördüğü anlaşılmaktadır. Zira beraat hükmünden sonra müştekinin müfteri durumuna düşmesi ve bunun sonucu olarak ta zarara uğraması doğaldır. Müşteki müdahil beraat hükmünü doğacak zararı

⁴⁰ Yargıtay 4. Ceza Dairesi 13.02.1984 1176/801

önlemek amacıyla temyiz etmiş, sanığın suçlu olduğuna ilişkin kanıtları göstermiştir....”⁴¹

B- Dava Dilekçesi

Kovuşturma davası bir dilekçe ile açılır. Bu dilekçede **CMUK m. 165/2** “itiraz dilekçesinde kamu davasının açılmasını haklı gösterebilecek vakıalar ve deliller beyan edilmeli ve varsa bir avukat veya dava vekili tarafından imza edilmiş bulunmalıdır.” hükmü gereğince bu dilekçede ; kamu davasının haklı olduğunu gösterebilecek olayların ve delillerin gösterilmesi gerekir.Bunlar gösterilmemiş ise dava esasa girilmeksizin reddedilerek eksikliğin tamamlanması istenir. Dilekçenin varsa bir avukat veya dava vekili tarafından imza edilmiş bulunmasına işaret edilmiş ise de; böyle bir imza şart koşulmamıştır.Dilekçede suçtan zarar gören kimse veya kanuni temsilcisi tarafından imza edilmiş olması gerekli ve yeterlidir. Kovuşturma dava dilekçesinde fiilin belli edilmesi failin açık kimliğinin gösterilmesi, yetirli delilin bulunduğu ortaya konulması ve varsa ,dava şartlarının gerçekleşmiş olduğunun gösterilmesi gereklidir.

C- Süre

Kovuşturma davasının açılabilmesi **CMUK m. 165/1**'de belirtilen takipsizlik kararının suçtan zarar görene tebliğinden itibaren on beş günlük süre içerisinde müracaatıyla başlar, “*şikayetçi aynı zaman suçtan zarar gören kimse ise kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren on beş gün içinde ... itiraz edebilir.*” **CMUK m. 165/1**) Buradaki on beş günlük süre hak düşürücü bir süredir.Mücbir sebepler veya beklenmeyen hadiseler neticesinde , bu süre içinde müracaatta bulunulmamışsa eski hale getirme talep edilebilir.

---

⁴¹ Yargıtay Ceza Genel Kurulu 07.06.1982, 5/226-276

D- Teminat

CMUK m. 169'da, "Reis dilekçe hakkında karar vermezden evvel gerek dilekçe ve gerek tahkikatın ilzam eğleyeceği işlere ait olarak tahmin edilecek masrafların hazineye ve sanığa karşı temini için bir kefalet verilmesine, dilekçe sahibinden talep edebilir...." demek suretiyle kovuşturma davası açılırken, Mahkeme Başkanının talebi doğrultusunda teminat yatırılması hususu dile getirilmiştir. Teminatın mecburi hale getirilmemiş olması nedeniyle hakim gerektiğinde teminat isteyebilecektir. Kefaletin miktarını Hakim (Reis) tayin eder. Ayrıca kefaletin hangi süre içinde verileceğine de karar verir. Söz konusu süre içinde kefaletin verilmemesi kovuşturma davasının geri alınması anlamına gelir. Bu sürenin talepte bulunanın kusuru olmaksızın kaçırılmış olması durumunda, eski hale getirme talebinde bulunmak mümkündür. (CMUK m. 41 vd.)

CMUK m. 169/2'de "muayyen müddet içinde kefalet verilmezse dilekçe geri alınmış sayılır" denilmek suretiyle bu davanın geri alınabilecek davalardan olduğuna işaret etmiştir.

E- Vazgeçme Ve Geri Alma

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda vazgeçme ve geri alma tanımlanmamıştır. Kanunda hüküm bulunmaması sebebiyle, vazgeçme konusunda geri almaya ilişkin kurallar uygulanır. Nitekim Yargıtay'da bir kararında; "Hazırlık tahkikatı sırasında vaki feragatin (vazgeçmenin) muteber olmayacağı hakkında kanuni bir hüküm mevcut değildir." diyerek, aynı görüşe iştirak etmiştir⁵⁷. Açılmış kovuşturma davasının suçtan zarar gören şikayetçi veya temsilcisi tarafından görülmemesinin istenmesine kovuşturma davasının geri alınması denilmektedir. Kanunda, zımni geri almayı düzenleyen CMUK m. 169/2'den başka hüküm yoktur.

Zımni geri almanın kabul edildiği gerçeğinden hareketle açık bir

---

⁵⁷ DÖNMEZER, Sulhi; ERMAN, Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, C.3 no:2077 Yar. 4.C.D. 21.05.1954, 6818/5466

şekilde geri almanın kabul edileceği aynı zamanda geri almanın kabul edildiği yerde de vazgeçmenin haydi haydi kabul edileceği açıktır. Bu işlemler bir dilekçe ile olabileceği gibi tutanağa geçilmek kaydıyla sözleşme de olabilir. CMUK m. 169/2'de tayin edilen, “teminat süresi içerisinde yatılmazsa kovuşturma dava dilekçesi geri alınmış sayılır.” hükmü zımni geri almaya bir örnektir. Geri alma karar verinceye kadar yapılabilir. Karar verildikten sonra bu mümkün değildir. Şarta bağlı vazgeçme ve geri alma olmaz. Ayrıca vazgeçmeden ve geri almadan sonra tekrar irade değişikliği ile önceki beyanlardan vazgeçme kabul edilmemiştir.

F- Savunma

Kovuşturma davası müracaatı üzerine yapılan muhakemede , savunma makamında Cumhuriyet Savcısı vardır. Savunma aynı zamanda sanık bakımından söz konusu olabilir. **CMUK m. 166/2'de** “reis, bir diyeceği varsa bildirmesi için bir müddet tayin ederek, dilekçeyi sanığa tebliğ edebilir.” hükmünü içerir. Burada “edebilir” denildiğinden, bir mecburiyet olmadığı anlaşılmaktadır. Bizde, kovuşturma davasının muhakemesi duruşmasız yapılır. Ancak esas hakkında inceleme yapılması mümkündür. “Taraflar arasında cereyan eden olayın niteliğine raporların içeriğine göre müştekinin attığı kurşun sonucu bacağından yaralanan sanıkta, karşılık olarak ele geçirdiği sert ve kült bir cisimle, aynı zamanda sanık olan müştekiyi başından yaralamış olduğu ve bu fiilini hayati önemi haiz, baş gibi nazik bir uzva tevcih etmesi karşısında delillerin takdiri mahkemeye ait olduğundan **CMUK'nun m. 165** ve müteakip hükümlerine göre itirazı incelemeye yetkili bulunan Ağır Ceza Mahkemesi Başkanının, suçun vasfı ve mahiyetinin takdirinde yanılmadığı ve takipsizlik kararının kaldırılmasına ilişkin kararın doğru olduğu sonucuna varılmıştır.”(1.CD. 01.07.1971)

G- Yargılama

a. Yetkili Mercii

Takipsizlik kararını veren Cumhuriyet Savcısının mensup olduğu Ağır Ceza işlerini gören Mahkeme Dairesine en yakın bulunan Ağır Ceza işlerin gören Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı yetkilidir. (CMUK. m. 165/1) Mesela Elmadağ Cumhuriyet Savcılığının vermiş olduğu takipsizlik kararı üzerine dava en yakın durumda bulunan Sincan Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığında açılacak ve yargılamada bu mahkeme başkanlığında yapılacaktır.

Bu davaya bakmakla karar vermek yetkisi, başvuru Ağır Ceza Mahkemesi Başkanındır. Bu yetki yalnızca başkana aittir. Bu nedenle Ağır Ceza Mahkemesi bu konuda kurul halinde çalışıp karar vermez. Kurul üyeleri bu konuda karar veremezler. Başkanın olmadığı zaman, üyelere den biri başkana vekalet ederse o zaman başkan sıfatıyla görev yapar.

b. Yapılacak İşlem

Kovuşturma davasının açılması üzerine yetkili Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı önce kabul açısından bir inceleme yapar. Şekil şartlarının eksik olup olmadığını tespiti yönünde ilk incelemesini yapar. Örneğin Cumhuriyet savcısı tarafından verilen kararın takipsizlik kararı olup olmadığını, dava açan kimsenin “suçtan zarar gören” durumunda bulunup bulunmadığını, dilekçenin davacı tarafından imzalanmış olup olmadığını, davanın yetkili mercide açılmış olup olmadığını, on beş günlük hak düşürücü süreye uyulup uyulmadığını, kamu davasının açılmasını haklı gösterecek vakıalar ve delillerin dilekçede gösterilip gösterilmediğini davacıdan eğer belli bir sürede vermesi istenen teminatın verilip verilmediğini inceleyerek herhangi bir eksik olduğunu tespit ederse davayı kabul açısından ret eder. Bu gibi hallerde noksanlıklar tamamlanmak

suretiyle tekrar yeniden dava açılabilir. Bu eksikliklerinden giderilebilecek türden olması gerekir. Örneğin imzanın atılmamış olması, gösterilmeyen ve fakat mevcut bulunan delillerin gösterilmesi suretiyle bu tür eksiklikler giderilebilir. On beş günlük hak düşürücü sürenin geçtiği saptanmış ise davanın yeniden açılabilmesi mümkün değildir. Bu durumda düşme kararı verilecektir. Tüm bu şekil şartlarının mevcut olduğu veya sonradan tamamlattırıldığı durumlarda yetkili Ağır Ceza Mahkemesi başkanı işin esasına girer. Gerekirse Cumhuriyet Savcısının, o ana kadar yaptığı işlemleri içeren hazırlık evrakını isteyip; bir diyeceği var ise bildirmesi için, bir süre tayin ederek kovuşturma davası dilekçesini sanığa tebliğ edebilir. Başkan, hazırlık evrakında mevcut deliller ile itirazda bulunan kovuşturma davasını açan kişinin ileri sürdüğü deliller ile herhangi bir karar veremiyorsa araştırmaların genişletilmesine gerek görüyorsa bu durumun açıkça belirtmek suretiyle konu ile ilgili Mahalli Sulh Hakimini görevlendirerek Naip Hakim eliyle araştırma yaptırır. (CMUK m. 166) Ağır Ceza Mahkemesi Başkanının eksiklik gördüğü halde araştırma yapmaması Yargıtay'ca hükmün bozulmasına sebep teşkil etmektedir. Ölümle tehdit ve silah çekmekten haklarında kamu davası açılmış bulunan sanıklar hakkında yapılan hazırlık tahkikatı sonunda delil yokluğuna binaen, "haklarında takibata mahal olmadığına" dair Cumhuriyet Savcılığından verilen karara vaki itirazın; deliller tam olarak toplanmadan , üç şahidin ifadesiyle iktifa olunmasının kanuna aykırı bulunmasından bahisle kabul edilerek kaldırılmasına dair Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığınca verilen karar; itiraz üzerine Ağır Ceza Başkanı talep ederse, Cumhuriyet Savcısının o zamana kadar yaptığı bütün muameleleri havi evrakı kendisine göndereceği, başkanın diyeceği varsa bildirmesi için bir müddet tayin ederek dilekçeyi sanığa tebliğ edebileceği, başkanın kararını vermek için tahkikatın tevsiine lüzum görürse bu hususun tasrihiyle beraber mahalli (sorgu hakimi veya) Sulh Hakimini memur edebileceği CMUK'nun 166. maddesinde tespit olunmuştur. Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı, şahitlerin hepsi dinlenmeksizin, sadece üç şahidin ifadesine dayanılarak sanıklar hakkında takibata mahal olmadığına karar verilmesini kanuna uygun bulunmadığına göre 116/son (sorgu veya)

Sulh Hakimi marifetiyle tamamlanmasından sonra itirazın kabul veya reddi hakkında bir karar vermesi gerekeceği gözetilmeden yazılı şekilde ittihazında isabet görülmemiştir. (1.CD. 16.03.1966: A.D 1983 161)

c. Verilecek Kararlar

Kovuşturma davası üzerine yapılan muhakemenin neticesinde, kural olarak kamu davasının açılmasına gerek bulunduğu ya da kamu davasının açılmasına gerek bulunmadığı kararları verilir.

aa) Kamu davasının açılmasına gerek bulunmadığı kararı

Kovuşturma davası üzerine yetkili Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı yapmış olduğu inceleme neticesinde; kamu davasının açılması için , gerekli görülen şartların yokluğu yönünde bir kanaate varırsa yani Cumhuriyet Savcısının takipsizlik kararının hukuka uygun olduğu yönünde verilmiş bir karar olduğunu tespit ederse, kamu davasının açılmasına gerek bulunmadığı kararını verir. **CMUK 167/1'de** *“kamu davasının açılması için kafi sebepler bulunmazsa reis dilekçeyi reddeder ve keyfiyeti dilekçe sahibine , Cumhuriyet Savcısına ve sanığa bildirir. Dilekçe reddedildikten sonra kamu davası ancak yeni vakıtalara ve yeni delillere müsteniden açılabilir.”*

bb) Kamu davasının açılmasının gerek bulunduğu kararı

Kovuşturma davası üzerine yetkili Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı yapmış olduğu inceleme neticesinde; kamu davasının açılması için , gerekli görülen şartların mevcut olduğu yönünde kendisinde belirli bir kanaat oluşursa, yani Cumhuriyet savcısının takipsizlik kararının hukuka aykırı olarak verilmiş olduğunu tespit ederse ; kamu davasının açılmasına gerek bulunduğu kararı verir.

CMUK 168. maddesinde “*Reis dilekçenin varit (gerçek olan) ve haklı olduğuna kanaat getirirse kamu davasının açılmasına karar verir. Cumhuriyet Savcısı bu kararı icra eder.*” Bu durum açıkça görülmektedir. Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı itirazın kabulü halinde takipsizlik kararının kaldırılmasına ve sanık hakkında kamu davası açılmasına karar verip mevcut dosyayı Cumhuriyet savcısına göndererek kamu davası açılmasını temin eder. Burada iddianame düzenleyerek kamu davası açma yetkisi Cumhuriyet savcısındadır. Bu yönde Yargıtay 4. Ceza Dairesinin aşağıdaki kararı konuyu aydınlatacak niteliktedir.

“Takibata yer olmadığına dair karara vuku bulan itirazın kabulü halinde mercice **CMUK’un 168.** maddesi hükmüne tevfikan (uyarınca, ona göre) sadece kararın kaldırılmasına ve sanık hakkında kamu davası açılmasına karar verileceği, bunu takiben düzenleyeceği iddianame ile kamu davası açma yetkisinin Cumhuriyet Savcısına ait olduğu gözetilmeden yazılı şekilde (...itirazın kabulü ile sanık hakkında Asliye Ceza Mahkemesinde **TCK’nın 245. maddesi** gereğince tecziye (cezalandırma) edilmek üzere son tahkikatın açılmasına) karar ittihazında (almak) isabet görülmemiş, olduğundan **CMUK’un 343.** maddesi uyarınca meskur kararın ...bozulmasına, sonraki işlemlerin yapılması için dosyanın mahalline gönderilmesi zımından (dolayısıyla) Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine, karar verilmiştir”⁴²

---

⁴² 4. C.D. 22.04.1974 4136/ 3583

cc) Kovuşturma davasında verilecek kararların denetimi

Kovuşturma davasının neticesinde verilen kararlara karşı herhangi bir denetim yolu kanunumuzda öngörülmemiş olup, bu kararların kesin olduğunun önceki safhalarda açıklamıştık. Bu kararlara karşı kural olarak denetim yolunun kapalı bulunduğu söylenebilir.

CMUK m. 167/2'de “ dilekçe reddedildikten sonra kamu davası ancak, yeni vakıalara ve yeni delillere müsteniden açılabilir.”, **CMUK m. 168.'de** “Reis dilekçenin varit ve haklı olduğuna kanaat getirirse, kamu davasının açılmasına karar verir, Cumhuriyet savcısı bu kararı icra eder. Denilmek suretiyle kam davasının açılmasına gerek bulunmadığı kararı ile kamu davasının açılmasına gerek bulunduğu kararının kesin olduğu açıklanmıştır.

Tüm bu açıklamalara rağmen olağan üstü temyiz yolu olan Yazılı Emire Gitme Yolu **CMUK'un 343.** maddesinde ön görülmüştür. Bu maddede “ sadece Mahkemelerden verilen ve Yargıtay'ca incelenmeden katileşen kararlara karşı bu yol kabul edilmiştir. **CMUK m. 343'de** “ Hakim tarafından ve Mahkemelerden verilen ve Yargıtay'ca tetkik edilmeksizin katileşen karar ve hükümlerde kanuna muhalefet edildiğine haber alırsa Adalet Bakanı, o karar veya hükmün bozulması için Yargıtay'a müracaat etmesi için Cumhuriyet Başsavcılığına Yazılı emir verebilir. Bu emirde bozulmayı müstelzim (gerekirici) kanuni sebepler gösterilir. Cumhuriyet Başsavcısı tebliğnamesine yalnız bu sebepleri yazar ve dosyayı Yargıtay'a verir. Yargıtay.dermeyan (ileri sürülen) olunan sebepleri varit (gerçek olan, varolan) görürse, karar ve hükmü bozar.” denilmek suretiyle bu husus açıklanmıştır. Uygulamada **CMUK'un 343.** maddesinden yararlanılmaktadır. Aşağıdaki Yargıtay 5. Ceza dairesinin oy birliğiyle vermiş olduğu karar buna güzel bir örnek teşkil etmektedir:

“Evlenmek vaadiyle kızlık bozmak suçundan sanık Gültekin Avcı

hakkında yapılan hazırlık soruşturması neticesinde Zonguldak Cumhuriyet Başsavcılığınca verilen 11.10.1996 gün ve Hz. 1996/2932 sayılı takipsizlik kararına karşı vuku bulan itirazın kabulü ile takipsizlik kararının kaldırılmasına dair mercii Bartın Ağır Ceza Mahkemesi Başkanınca ittihaz olunan 06.12.1996 gün ve 1996/206 Mut. Sayılı kararın ; tüm dosya kapsamına göre sanık hakkında üzerine atılı suç nedeniyle Zonguldak Cumhuriyet Başsavcılığınca yapılan hazırlık soruşturması sonucunda verilmiş bulunan takipsizlik kararına karşı vuku bulan itirazın, Bartın Ağır Ceza Mahkemesi Başkanınca incelenerek kabulüne karar verilmiş olması karşısında, CMUK'nun 168/1. madde ve fıkrası uyarınca kamu davası açılmasına da karar verilmesi gerektiği gözetilmeden yazılı olduğu şekilde sadece takipsizlik kararının kaldırılmasına dair karar ittihazında isabet görülemediğinden bahisle **CMUK'nun 343.** maddesi gereğince bozulması lüzumu Yüksek Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü ifadeli 30.07.1997 tarih ve 3323 Sayılı Yazılı emrine atfen Cumhuriyet başsavcılığından tebliğname ile daireye ve dava evrakı birlikte tebliğ kılınmakta gereği düşünüldü;

Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından verilen takipsizlik kararına vaki itirazın kabulü halinde merciiince **CMUK'nun 168.** maddesi hükmüne uyularak sadece kararın kaldırılmasına değil, davanın açılmasına da karar verilmesi ve açılacak davanın da bu kararda gösterilmesi, bunu takiben iddianame düzenleme ve kamu davası açma görevinin Cumhuriyet Savcısına ait olduğu nazara alınarak Bartın Ağır Ceza Mahkemesi Başkanının itirazı üzerine yalnızca takipsizlik kararının kaldırılmasına karar vermekle yetinip dava açılması ve hangi suçtan dava açılacağını kararında göstermemesi usul ve yasaya aykırı olup adalet Bakanlığının Yazılı emir ile bozma istemi bu nedenle yerinde görüldüğünden; Yazılı emir isteminin kabulü ile **CMUK'nun 343.** maddesi uyarınca Bartın Ağır Ceza Mahkemesi Başkanının 06.02.1996 gün ve 1996/206 Müt. Sayılı kararının bozulmasına; gerekli noksanlığın anılan Mahkeme Başkanlığınca giderilmesine , dosyanın Mahalline gönderilmek üzere Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına tevdiine,

17.02.1997 tarihinde oybirliği ile karar verildi"⁴³.

dd) Denetim Muhakemesi Masrafları

Yapılan muhakeme sonucunda kamu davasının açılmasına gerek bulunmadığı yönünde bir karar verilir veya verilen süre içinde teminat yatırılması istenilmiş olmasına rağmen yatırılmazsa Mahkeme masrafları davacıya yüklenir. **CMUK'nun 170.** maddesinde itirazın masrafları başlığı altında düzenleme yapılmıştır. " Kovuşturmaya yer olmadığı kararına itiraz sonucu açılan kamu davasında veya kişisel davaya bağlı hallerde açılan davada verilen karar sanığın yargılanmasının önlenmesine beraata veya soruşturmanın düşmesine ilişkin olursa gerekli , yasal harcamalar ve harçların şikayet edenden alınması gerekir."⁴⁴.

III. AYNI ANDA İDARİ VE ADLİ DENETİME GİDİLMESİ SORUNU

Ceza Muhakemeleri Usulü Hukukumuzda idari denetim ile adli denetim birlikte kabul edilmiştir; aynı anda her iki yola da başvurmak mümkündür. Bu durum uygulamada karışıklığa yol açabilecek niteliktedir.

Aynı anda hem idari hem de adli denetime gidilebilmesi, aynı konuda farklı kararların ortaya çıkmasına neden olabilecektir. Örneğin idari denetim neticesinde " kamu davasının açılmasına gerek bulunmadığına" karar verilmiş iken; adli denetim neticesinde de " kamu davasının açılmasına gerek bulunduğu " yönünde karar verilmiş olabilir. Bu durumda hangi karara üstünlük tanınacaktır. Bu önemli soruya cevap vermek güçtür. Genel olarak adli yola üstünlük tanıyan bir

⁴³ S. C.D. 17.02.1997 , 438-462

⁴⁴ İçtihadı Birleştirme Kararı, 29.04.1942 42/11

çözümün kabulü yönünde doktrinde görüşler mevcuttur. Bu sakıncaları giderebilmek için kanunumuzda değişiklik yapılarak idari ve adli yol peş peşe kabul edilip, idari denetim neticesinde verilen kararın adli denetimi sağlanmalıdır. Bu suretle bahse konu karışıklığın önüne geçilmiş olunabilir.

IV.CMUK ÖN TASARISINDAKİ DURUM

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun tamamının değiştirilmesine ilişkin çalışmalar sonucu hazırlanan tasarıda takipsizlik kararının denetimi ile ilgili hükümler 163, 165, 166. maddelerde belirlenmiştir. 163. maddesinin 5. fıkrasında Adalet Bakanının Cumhuriyet savcısından davayı açmasını isteyebileceği ve bu istemin yerine getirileceği kayıt edilmiştir. Valilerde Adalet Bakanından bu yetkisini kullanmasını isteyebileceklerdir. Bu hallerde Cumhuriyet Savcısı duruşmada, adalet Bakanının istemi ile bağlı olmayacaktır. Tasarıda valinin Cumhuriyet savcısına direk dava açma talebini iletmesini kaldırılmış olup Adalet Bakanına yetkisini kullanması yönünde talepte bulunabilecekleri hükmü getirilmiştir. Tasarının 165. maddesinin gerekçesinde 1412 sayılı kanunun 164. maddesinde, yeterli delil bulunmaması veya keyfiyetin takibe değer görülmemesi halinde, takipsizlik kararı verilmesine dair hüküm yer almaktadır. Tasarı ilk olarak bu işlemi belirlemek üzere; “Kovuşturmaya yer olmadığına dair karar” terimini getirmiştir. Soruşturma evresinden kovuşturmaya geçip geçmeme söz konusu olduğundan bu terim değişikliği uygun görülmüştür. Madde ayrıca kamu davasının açılması için şüpheyi haklı kılacak yeterlilikte ve kuvvette delil, iz, eser ve emarenin elde edilmemesi ölçütünü kullanmaktadır. Yeterli kuvvette makul şüphe bulunduğu anlaşılacak olursa kovuşturma evresine geçilecektir. Maddenin ikinci fıkrasında kovuşturmaya yer olmadığını dair karar verildikten sonra, kamu davasının aynı eylem ve aynı kişi hakkında açılabilmesi yeni delil, iz, eser ve emarenin meydana çıkmasına bağlanmıştır.

Bu yeni düzenleme neticesinde; Cumhuriyet savcısı kovuşturmayaya yer olmadığına dair bir karar verdikten sonra yani delil , iz, eser ve emare bulunmadıkça, artık Adalet Bakanı da Cumhuriyet Savcısından kamu davası açmasını isteyemeyecektir.

Tasarının 166. maddesinin gerekçesinde Cumhuriyet Savcısını kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararlarına karşı itirazı ve bunun incelenmesiyle görevli mercii usulü göstermektedir. Kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararlara karşı maslahata uygunluk sistemini kabul eden ülkelerde de Cumhuriyet Savcısının vereceği takipsizlik kararlarına karşı kanun yoluna başvurabilmesi kabul edilmektedir. Tasarı 165., maddesinde kovuşturmayaya yer olmadığına dair hakkındaki kararların yeni delil, iz, eser ve emare olmadan değiştirilemeyeceğini kabul etmiş olduğundan itiraz olanağı daha fazla önem arz etmektedir.

Madde , itiraz hakkını esasta suçtan zarar gören şikayetçiye (ve karar veren Cumhuriyet savcısının bağlı olduğu Ağır Ceza Mahkemesi nezdinde ki Cumhuriyet Başsavcısına da) vermiş bulunmaktadır. İtiraz süresi kararın tebliği tarihinden itibaren 15 gündür. İtiraz mercii Cumhuriyet Savcısının mensup olduğu Ağır Ceza İşlerini gören Mahkeme dairesine en yakın bulunan Ağır Ceza işlerini gören Mahkemenin başkanıdır.

İtiraz dilekçesinde kam davasının açılmasını haklı gösterecek olaylar, delil, iz, eser ve emarelerin gösterilip açıklanması zorunludur. Aksi takdirde de işlem hemen ret olunur. Usulüne uygun şekilde düzenlenerek süresi içerisinde verilmiş dilekçe (veya yetkili Cumhuriyet Başsavcısının yazısı üzerine) üzerine Başkan kararını vermek üzere şu işlemleri gerçekleştirebilir.

1.Cumhuriyet Savcısından soruşturma dosyasını göndermesini isteyebilir.

2.Bir diyecği varsa bildirmesi için, bir süre belirleyerek dilekçeyi

şüpheliye tebliğ edebilir.

3.gerekli görürse soruşturmanın genişletilmesi için Sulh Ceza Hakimini görevlendirebilir. Ancak bu halde hangi hususta soruşturma yapılacağını görevlendirme kararında göstermelidir.

Bu incelemesi sonucunda Başkan şu iki karardan birisini verecektir;

a) İstemın geçerli olduğu hususunda kanaat getirecek olursa, kamu davasının, yani kovuşturmanın açılmasına karar verecektir.

b) Bu kanaat varamazsa istemi gerekçeli olarak reddedecektir. Yani istemin dayandığı hususları neden dolayı geçerli görmediğini kararında belirtecektir. Bu halde , istemde bulunan suçtan zarar görmüş şikayetçi ise adı geçeni giderlere mahkum edecek ve kararını Cumhuriyet Savcısına ve şüpheliye bildirecektir. Maddenin 3. numaralı fıkrasına göre, Cumhuriyet Savcısının yeni delil , iz, eser ve emarelerin varlığı nedeniyle kamu davası açması Ağır Ceza Mahkemesi Başkanının bu hususta karar vermesi koşuluna bağlanmıştır.

SONUÇ

Ceza Muhakemesi Hukukunun ve bunun ifadesini oluşturan ana kanunun temel amacı “gerçeğe ulaşmaktır”. Çağdaş hukukta ve Ceza Muhakemeleri Usulü Hukukunda egemen olan temel strateji, sosyal düzenin korunması ile bireyin temel hak ve özgürlüklerine saygı arasında bir denge kurulması suretiyle gerçeği ortaya çıkarmak ve adil yaptırımlara hüküm edip uygulamaktır. Söz konusu stratejinin ulaşmak istediği asıl hedef gerçeği meydana çıkarmaktır. Ceza, adalet sisteminin bu dengesi üstüne kurulmalıdır.

Kişinin, kanunun belirlediği bir başka ifade ile açıkça tanımladığı usullere göre itham edilebilmesi; adaletin gerçekleşmesi açısından oldukça önemli bir noktadır.

Hazırlık soruşturmasını tek şefi olan Cumhuriyet Savcısının ve Savcılık kurumunun tüm gayreti, fiili ve faili belirlemek ve bunun sonucunda kamu davası açarak itham fonksiyonunu yerine getirmektir. Ceza Muhakemesi sujesi olan savcı hazırlık soruşturmasının sonucunda elde ettiği delilleri ve esasen maddi gerçeği ortaya çıkarmak için yaptığı çalışmaların sonucunda delilleri değerlendirerek suç unsurları ile oluştuğunu ve sanığın suçu işlediğine dair kamu davası açmaya yeterli şüphenin sonucuna varır ise, kamu davasını açar. İddia makamının görevi olan iddia, muhakeme makamının yargılayacağı uyuşmazlığı muhakeme makamının önüne getirmek ve orada tutmaktır. Ülkemizde kural olarak Cumhuriyet Savcılarının dava açmak tekeli bulunmaktadır. Bu nedenle bir fiilin cezai bir yaptırım gerektirip gerektirmediği hangi hukuka aykırı fiilin hangi mahkemenin önüne getirilmesi gerektiğinin bir kimseye suç isnadının tespiti gibi konularda karar verme yetkisi Cumhuriyet Savcına aittir.

Ceza Muhakemesinde Medeni muhakemeden farklı olarak, şekli gerçeğin araştırılmasıyla yetinilemez, Ceza muhakemesi bir bütün olarak maddi gerçeğin araştırılmasına ve bulunmasına çalışır. Ceza Muhakemesinde savcı; suç haberini bir şekilde aldığı anda, devlet adına şüphelinin lehine veya aleyhine olarahtan araştıra veya soruşturma işlemlerine başlayıp, şüpheleri kuvvetli olduğunda, dava açmak , açılan davayı yürütmek ve mahkemenin verdiği kararları yerine getirmek zorunda olan bir devlet memurudur. Türkiye de savcıların Cumhuriyet adına görev yaptıklarını belirtmek amacıyla unvanları “Cumhuriyet Savcısı” olarak belirlenmiştir.

Savcının Ceza Muhakemesinde etkili olduğu bölüm hazırlık soruşturması olup savcı hazırlık soruşturmasını beyni ve kralıdır. Günümüzdeki uygulamada savcı sadece iddianame hazırlayan bir soruşturma organı haline getirilmiştir. Hazırlık soruşturmasında egemenlik büyük ölçüde kolluğa geçmiştir. Cumhuriyet savcısı hazırlık soruşturmasını yönetmekte ve yürütmekte ise de; kolluğun egemenliği söz konusudur. Bu durum savcının yasanın bekçisi olma fonksiyonunu güçleştirmektedir. Savcılığın hazırlık soruşturmasındaki konumunun güçlendirilmesi zorunludur. Savcılar görevlerini yerine getirirken hangi mahkeme yanında kurulmuş, savcılık örgütünde görevli iseler de, o yerdeki işleri yapmakla yetkilidirler. Savcılar yaptıkları işlerin buldukları mahkemenin yargı çevresi içerisinde kalması gerekliliğine göre hareket ederler. Ülkemizde Türkiye Savcılığı gibi bir kurumun oluşturularak özellikle organize suçlarla mücadelede etkinlik sağlanması görüşleri tartışılmaya başlanmıştır.

Bir fiilin işlendiği haberinin alınması üzerine yetkili makamlar tarafından derhal hazırlık soruşturmasını başlanıp bunun sonucunda ceza veya emniyet tedbiri tatbikini gerektirecek hususlarda, fiilin veya faalin belli olması kuvvetli şüphe oluşturacak olayların bulunması, ve dava şartlarının gerçekleşmiş olması durumunda Cumhuriyet savcılığı tarafından kamu davası açılmasının ve açılan davanın muhakeme sonuçlanıncaya kadar yürütülmesine ifade eden ilkeye kovuşturma mecburiyeti ilkesi denir.

Kovuşturma mecburiyeti ilkesinin içinde olan kamu davası açma mecburiyeti ilkesi ülkemizde geçerli olan sistemdir. Bu kuralın istisnaları da vardır. Cumhuriyet Savcılarının delilleri toplama ve bu toplanan delillerin değerlendirme yetkileri varır. Bu nedenle Savcının delil değerlendirme yetkisinin olmadığına dair görüşlere katılmamaktayız. Çünkü Cumhuriyet Savcısı tüm hazırlık soruşturması boyunca yaptığı delileri toplamak ve değerlendirmekten ibarettir. Cumhuriyet savcısı topladığı delilere göre öncelikle suçun bütün unsurları ile oluşup oluşmadığını tespit edecektir. Bunun için suçun maddi unsuru manevi unsuru, hukuka aykırılık unsuru ve tipiklik unsuru var ise dava açacak aksi takdirde eylemin suç olmadığından bahisle takipsizlik kararı (kovuşturmaya yer olmadığı)verecektir. Özellikle suçun manevi unsuru ile hukuka aykırılık unsurunun oluşup oluşmadığında tam bir sonuca varamayıp netleşemiyorsa davayı açıp delilerin takdirinin Mahkemeye bırakmalıdır.

Yukarıda sayılan unsurlardan birisinin yokluğunu kesin olarak saptayabiliyor ise ; birde mahkeme incelesin diyerek, gereksiz yere kamu davası amayıp sorumluluğu üzerinden atmadan takipsizlik kararı verilmesi gerektiği düşüncesindeyiz.

Hazırlık soruşturması sonucunda; kamu davasının açılması için yeterli delilin bulunmaması veya durumun savcılık tarafından takibe değer görülmemesi halinde takipsizlik kararı verilmelidir. Muhakeme sonucu beraat kararı alan kişi toplum nezdinde suçluluğu konusunda azda olsa şüphe uyandırır. Masum bir kişinin gereksiz yere itham edilmesi sonucu başlayan muhakeme süreci boyunca kişinin maruz kalabileceği psikolojik rahatsızlık bazen önemli travmalara sebebiyet vermektedir. Sonuçta beraat etse bile kişinin haksız yere sanık sıfatını taşıyarak bazen yıllar süren bir yargılamanın tarafı olması büyük zararlar verir. Bu nedenlerle bir kamu davası açılmadan önce titiz incelemeler yapılmalı ve mevcut delilere göre sanığın mahkum olma ihtimali beraatına ihtimalinden çok kuvvetli ise kamu davası açılmalıdır. Aksi durumda kamu davası açılmayıp takipsizlik kararı verilmelidir.

Biz de halen Ceza Muhakemeleri usul Kanunumuzda geçerli olan kovuşturma mecburiyeti ilkesine katılmaktayız. Ancak bu ilkenin istisnasız uygulanmasının da bazı sakıncalar doğuracağı düşüncesindeyiz. Bu sakıncaların giderilmesi bakımından özellikle Türk Ceza Kanununun 119. maddesinde düzenlenen ön ödeme kurumunun genişletilerek geliştirilmesi ve küçük sanıkların işledikleri ağır cezalı suçlar dışındaki suçlarda maslahata uygunluk ilkesini kabulü ile uygulanması halinde kovuşturma mecburiyeti ilkesinin bazı sakıncaları büyük ölçüde giderilebileceği kanaatindeyiz. Yargılama aşamasına geçen davaların sayısı bu nedenle azalacak önem taşıyan davalara Mahkemeler daha çok mesai ve zaman ayırabilecek gereksiz yere kişiler Mahkemeye çıkarılarak sanık sıfatını almayacaklardır. CMUK 2000 tasarısı ile getirilmesi ile düşünülen kamu davası açılmasının ertelenmesi kurumu hayata geçirilmeli, ancak mağdurun hakları da korunmalıdır.

Uygulamada gereksiz pek çok dava açılması belki temel sebepler yukarıda açıklandığı şekildedir. Bunların dışında ayrıca adalet bakanı adına denetim yapan adalet Müfettişleri ile Cumhuriyet Savcısının takipsizlik kararına karşı adli denetim yapan ağır Ceza Mahkemesi Başkanlarının çoğu olayda Cumhuriyet Savcılarında dava açmaya iten tutum ve kararlarından kaynaklanmaktadır. Özellikle adalet Bakanlığı teftiş kurulu başkanlığının bu yönde bir düzenleme yaparak Cumhuriyet Savcılarının delil değerlendirme yetkilerinin bulunduğu, denetimde yapılması gerekenin bu değerlendirmenin yerinde olup olmadığı noktasında görüş bildirmesi, yararlı ve pratik bir çözüm olacaktır.

Anayasada yer alan hukuk devleti ile temel hak ve özgürlüklerinin temelinde yatan ve bir ceza muhakemesi işlemi yapılırken, işlemin yapılması ile sağlanması beklenen yarar ve verilmesi muhtemel zarar arasında makul bir oranın bulunması, oransızlık olması halinde ise işlemin yapılmamasını ifade eden oranlılık ilkesine Cumhuriyet Savcısının yapacağı tüm işlemlerde uyması ve delilleri bu ilkenin ışığında değerlendirmesi zorunludur.

Cumhuriyet Savcısının kamu davasını açma mecburiyeti ilkesinin şartları gerçekleşmiş olmasına rağmen, kamu davasını açmayacak ve takipsizlik kararı verecek olursa ceza muhakemeleri usulü kanununda bu dava açmama kararının ortadan kaldırılabilmesi için yasa bazı çareler içermektedir.

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda bu dava açma kararına karşı biri idari biri adli olmak üzere iki çeşit denetim yolu öngörülmüştür. Bunun amacı, özellikle suçtan zarar gören mağdur veya müştekinin takipsizlik kararını başka makamlar önünde denetlemelerine ve bu şekilde tatmin olarak adalete olan güvenlerini temin etmektir. Cumhuriyet Savcısının verdiği takipsizlik kararlarının kamu davası açılmaması sonucunu doğurduğu bu kararın her zaman hukuka uygun olduğu ve gerçeği yansıtmadığı bilinmektedir. Özellikle o suçtan mağdur olan kişi veya kişilerin tatmin olması zordur.

İdari denetim, üst savcının denetimi, valinin denetimi ve adalet bakanının denetimi olmak üzere üç şekilde düzenlenmiştir. Bu denetime baş vurmak için herhangi bir süre kanunda belirtilmemiştir. Her hangi bir sürenin belirtilmemiş olması, sanığın aleyhine bir durum oluşturmaktadır. Kanaatimizce kovuşturma davası için düzenlenmiş bulunan 15 günlük sürenin idari denetim içinde kabul edilerek bu sakınca giderilmiş olacaktır.

Ceza Muhakemeleri usulü Kanununda sadece valinin ve adalet bakanının denetiminden bahsetmiş ise de, hiyerarşik yapıya savcılık makamı içinde üst savcının da takipsizlik kararını denetleyebileceği görülmektedir.

Cumhuriyet Savcıları vali tarafından kamu davasının açılmasını istenmesi durumunda kamu davasını açma mecburiyeti ilkesinin şartlarının gerçekleşmiş olup olmadığını yeniden inceleyip vardıkları sonuca göre kamu davasını açacaklar veya açmayacaklardır. Burada valinin talebi emir değil bir istektir. İlgilinin başvurusu üzere veya kendiliğinden Cumhuriyet

Savcısı takipsizlik kararını geri alıp kamu davası açabilir veya Cumhuriyet Başsavcısının veya adalet bakanının emirleri üzerine idari karar niteliğinde olan ve kesin hüküm teşkil etmeyen takipsizlik kararı geri alınarak kamu davası açılarak yürütülür.

Ceza Muhakemeleri usulü Kanununu idari denetimden de adli denetimi yani kovuşturmaya zorlama davasının CMUK 165. maddesinde öngörmüştür. Bu yol Cumhuriyet Savcısının vermiş olduğu idari nitelikteki takipsizlik kararının adli denetimden geçirilmesidir. Takipsizlik kararının hukuka uygun olup olmadığı adli bir organ tarafından denetlenerek karar verilmektedir. Kanaatimizce savcının takipsizlik kararına karşı bu yolun kabul edilmesi savcının kamu davasını açmak mecburiyetini denetlemek içindir. Bu alandaki yani dava açma mecburiyetine uyulup uyulmadığını ve değerlendirmeyi tam ve gerçeğe uygun biçimde yapıp yapmadığının denetimi yapılmaktadır. Her ne kadar CMUK'ta adli denetimin savcın kararına itiraz olarak belirtmiş ise de burada bir kanun yolu olan itiraz değil bir dava söz konusu olduğundan ve bu davanın gayesinin de sanık hakkında kovuşturmanın yapılmasını sağlamak olduğundan bu yolun "kovuşturmaya zorlama davası" olarak adlandırılması kanaatindeyiz. Çünkü itiraz bir yasa yoludur. Amacı bir adli kararın denetlenmesidir. Oysa burada kovuşturmaya zorlama davasında ilk kez bir dava açılmaktadır ve Cumhuriyet Savcısının idari nitelik taşıyan kararı denetlenmektedir.

Burada bir noktaya dikkat edilmelidir. Ağır Ceza Mahkemesi başkanı kararı ile bir olayda kamu davasının açılmaması kesinleştiği yani takipsizlik kararının kaldırılması yönündeki başvurunun reddedildiği durumlarda bir adli karar oluşmuştur. Bu durumda Cumhuriyet Savcısının takipsizlik kararının idari niteliğini kaybettiği ve idari karar niteliği taşıyan kararların sonuçların tabi olmadığı bu nedenle bu son kararın Cumhuriyet savcısı tarafından geri alınamayacağı veya geri alınması yönünde Başsavcılıktan esir emir verilemeyeceği kanaatindeyiz. Ağır Ceza Mahkemesi başkanının kovuşturmaya zorlama davasını yerinde görerek kamu davasının açılmasına karar vermesi ile Cumhuriyet Savcısına bu

davayı açmasını kararında belirtmesi gerektiği , bu kararın emir niteliğinde ve Cumhuriyet Savcısının buna uymak zorunda olduğu kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- ARSLAN, Çetin, **Yüce Divan olarak Anayasa Mahkemesi**, Ankara, 1999.
- BECCARIA, **Dei Delitti e Dele Pene Suçlar ve Cezalar**, Göklü Tercümesi, İstanbul, 1950.
- ÇAĞLAYAN, Muhtar, **Gerekçeli Açıklamalı ve İctihatlı Usulü Kanunu**, Ankara, 1981.
- DEVELİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara, 1984.
- DÖNMEZER, Sulhi - ERMAN, Sahir, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, c.3.
- EREM, Faruk, **Ceza Usulü Hukuk**, 10.Basım, Ankara, 1978.
- KEYMAN, Selahattin, **Ceza Muhakemesinde Savcılık**, Ankara, 1970.
- KUMAŞ, Rahmi, **İktidardan Yüce Divana**, İstanbul, 1980.
- KUNTER, Nurullah - YENİSEY, Feridun, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, İstanbul, 2003 c.2.
- ÖZTÜRK Bahri - ÖZBEK Veli Özer - ERDEM Mustafa Ruhan, **Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara, 2001.
- ÖZTÜRK Bahri, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Koğuşturma Mecburiyeti**, Ankara 1991.
- SOKULU, Fusun, **Polis, Toplumsal bir kurum olarak gelişmesi**,

Polis Alt Kùltürü ve İnsan Hakları, İstanbul, 1986.

TOSUN, Öztekin, **Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri, C.1,**
İstanbul, 1984.

ÜÇOK, Coşkun, **Savcılıkların Avrupa Hukukunda Gelişmesi ve**
Türkiye'de Kuruluşu, Ankara, 1964.

YENİSEY, Feridun, **Hazırlık Soruşturması ve Polis ,** İstanbul 1987.

YURTCAN, Erdener, **Ceza Yargılaması Hukuku,** İstanbul Ekim
2002.

